

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
EKONOMSKA ANALIZA SREČE:
TEORETIČNA IN EMPIRIČNA ANALIZA SREČE

Ljubljana, september 2007

POLONA ČADEŽ

KAZALO

UVOD	1
1. OPREDELITEV KONCEPTA SREČE	2
1.1. OPREDELITEV POJMOV SREČA, BLAGINJA IN ZADOVOLJSTVO.....	2
1.2. DEJAVNIKI (NE)SREČE.....	3
1.3. ZGODOVINSKI RAZVOJ KONCEPTA SREČE.....	5
1.4. MERJENJE SREČE.....	6
2. EKONOMSKA ANALIZA SREČE	9
2.1. EKONOMSKE DETERMINANTE SREČE.....	9
2.1.1. Vpliv dohodka na srečo ljudi.....	9
2.1.2. Vpliv zaposlenosti na srečo ljudi.....	12
2.1.3. Gospodarstvo in gospodarske institucije.....	15
2.2. DEMOGRAFSKE DETERMINANTE SREČE.....	16
2.3. KAJ SE LAHKO EKONOMISTI NAUČIJO IZ RAZISKAV SREČE?.....	18
3. EMPIRIČNA ANALIZA DETERMINANT SREČE	19
3.1. OPREDELITEV PROBLEMA.....	19
3.2. METODOLOGIJA IN VZOREC.....	20
3.3. REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	21
3.3.1. Katere determinante v največji meri določajo srečo mladih?.....	21
3.3.2. Ekonomske determinante sreče mladih.....	22
3.3.3. Demografske determinante sreče mladih.....	30
3.3.4. Omejitve raziskave.....	33
SKLEP.....	33
LITERATURA	35
VIRI	36
PRILOGA : VPRAŠALNIK O SREČI	1

KAZALO SLIK

Slika 1: Subjektivna ekonomska blaginja v času med državami.....	8
Slika 2: Sreča v ZDA od 1946 – 1957.....	10
Slika 3: Sreča v ZDA od 1972 – 1990.....	10
Slika 4: Povprečno zadovoljstvo Evropejcev, 1973-1990.....	11
Slika 5: Zaposlitveno zadovoljstvo v Ameriki (1972-1990).....	12
Slika 6: Zaposlitveno zadovoljstvo v Angliji (1973-1983).....	13
Slika 7: Povprečni duševni stres glede na status zaposlitve v Angliji 1991.....	14
Slika 8: Stopnje samomora glede na čas trajanja brezposelnosti; Edinburgh, moški, 1982.....	15
Slika 9: Najpogostejše determinante sreče glede na višino dohodka.....	22
Slika 10: Vpliv finančnega stanja na srečo ljudi po mnenju anketirancev moškega spola, katerih mesečni dohodek znaša med 300 in 600 EUR.....	23
Slika 11: Vpliv finančnega stanja na srečo ljudi po mnenju anketirancev moškega spola, katerih mesečni dohodek znaša manj kot 300 EUR.....	24
Slika 12: Vpliv finančnega stanja na srečo ljudi po mnenju anketirancev ženskega spola, katerih mesečni dohodek znaša med 300 in 600 EUR.....	24
Slika 13: Vpliv finančnega stanja na srečo ljudi po mnenju anketirancev ženskega spola, katerih mesečni dohodek znaša manj kot 300 EUR.....	25
Slika 14: Vpliv stopnje brezposelnosti na srečo po mnenju anketirancev.....	26
Slika 15: Vpliv stopnje brezposelnosti na srečo po mnenju anketirank.....	26
Slika 17: Vpliv zaupanja ljudi v državne voditelje na srečo posameznikov.....	28
Slika 19: Ljudje so lahko enako srečni tako v revnih, kot v bogatih državah.....	29

Slika 20 : Na večjo srečo ljudi vpliva urejen zdravstveni sistem v državi.....	30
Slika 21 : Vpliv spola na srečo ljudi	31
Slika 22: Vpliv starosti na srečo ljudi	31
Slika 23: Vpliv statusa na srečo ljudi.....	32

KAZALO TABEL

Tabela 1: Razporeditev anketirancev po spolu	20
Tabela 2: Razporeditev anketirancev po višini dohodka	21
Tabela 3: Razporeditev anketirancev po spolu in višini dohodka	21
Tabela 4: Najpomembnejše determinante sreče glede na spol	21

Slovarček slovenskih prevodov tujih izrazov:

- library - knjižnica
- liberty - svoboda
- household - gospodinjstvo
- survey – raziskava
- development - razvoj
- happiness - sreča
- economic - ekonomski
- performance - poslovanje

Uvod

Na srečo ljudi v veliki meri še vedno gledamo le s psihološkega vidika. Večina raziskav sreče iz preteklosti zajema le dejavnike, kot so starost, prijatelji, družina in prosti čas. Šele v 18. stoletju se je prvič pojavil sum, da je sreča ljudi odvisna tudi od dejavnikov, ki spadajo v področje ekonomije. Najpomembnejši od teh dejavnikov je dohodek, ki pa je v veliki meri odvisen od dejavnikov, kot so zaposlenost, bruto družbeni produkt, izobrazba, možnost izkoriščanja javnih dobrin in storitev, razvitost in politična ureditev države.

Namen diplomskega dela je preučiti koncept sreče v ekonomiji ter ugotoviti, kateri so glavni dejavniki sreče v Sloveniji. Tako se celotno diplomsko delo pravzaprav nanaša na Easterlinov paradoks: »Sreča ljudi se zaradi ekonomske rasti ne povečuje« (Easterlin¹ v Oswald, 1997, str. 1). To trditev so preučevali različni avtorji v različnih časovnih obdobjih. S preučevanjem raziskav različnih avtorjev in nenazadnje tudi s svojo raziskavo sreče ljudi, sem poskusila ugotoviti kako je z veljavnostjo tega paradoksa.

Delo je razdeljeno na tri obširnejša poglavja. V prvem poglavju gre za razlage in definicije pojmov, kot so sreča, blaginja in zadovoljstvo. Definicije so različne, vendar pa avtorji v svojih raziskavah teh pojmov strogo ne ločujejo. Sledijo še dejavniki (ne)sreče, zgodovinski razvoj koncepta sreče in merjenje sreče. Drugo poglavje govori o ekonomski analizi sreče. Gre za opis determinant sreče, njihov vpliv na srečo ljudi in ugotovitve različnih avtorjev. V tretjem poglavju gre za opis in razlago raziskovalnega problema, poteka raziskave in raziskovalnega vzorca. Nato so podani še rezultati in njihova interpretacija. Ugotovili smo, da študentom Ekonomske fakultete najpomembnejše determinante sreče ne predstavlja denar, pač pa kariera in družabno življenje. Ugotovili smo tudi, da med zelo pomembne determinante sreče spada tudi status zaposlitve, ki pa ima pri moških močnejši vpliv na srečo kot pri ženskah. Nekoliko nepričakovano smo ugotovili, da gospodarstvo in gospodarske institucije na srečo ljudi nimajo močnega vpliva. Ta determinanta dobi večji pomen šele, ko jo gledamo z vidika zagotavljanja socialne varnosti.

Med demografskimi determinantami sreče sta zelo zanimiva spol in starost. Ugotovili smo, da po mnenju študentov nobena od spremenljivk ne vpliva v večji meri na srečo ljudi, kar pa je v skladu z ugotovitvami nekaterih avtorjev v teoretičnem delu diplomskega dela.

¹¹ Richard Easterlin je univerzitetni profesor Ekonomije v Južni Kaliforniji. V svojih raziskavah je med drugim preučeval vzroke omejevanja ekonomske rasti, pomen blaginje in njen vpliv na ekonomsko rast ter pojav 'baby boom' po drugi svetovni vojni.

1. Opredelitev koncepta sreče

Srečo vsak doživlja na drugačen način. Nekdo je srečen, ker se mu poveča osebni dohodek in mu omogoča bolj lagodno življenje. Nekateri so srečni, kadar jim določena aktivnost, ki jo dobro opravijo, prinese notranji mir. Drugi so srečni spet čisto iz drugačnega razloga. Zato bom, preden se lotim preučevanja sreče in merjenja sreče ljudi, opredelila pojme kot so: sreča, blaginja in zadovoljstvo.

1.1. OPREDELITEV POJMOV SREČA, BLAGINJA IN ZADOVOLJSTVO

Sreča je pojem, ki opisuje stanje človeškega duha. Gre za stanje, ko se uresničijo potrebe srečne osebe, bodisi materialne ali duhovne, in oseba preide v stanje, ko ničesar več ne potrebuje in je s svetom v ravnovesju (Snoj, 2003, str. 691).

Za grškega filozofa Aristotla je »srečnost« najvišje dobro in končni smoter (cilj) vseh človeških prizadevanj (Blaginja človeštva, 2007). **Blaginja** je neločljivo povezana s človekovo srečnostjo, te pa si ni mogoče zamisliti brez možnosti, da zadovoljujemo svoje osnovne potrebe, kot tudi ne življenja v nevarnem ali uničenem okolju (Snoj, 2003, str. 44).

V ekonomiji velja mnenje, da je sreča, ki je v ekonomskem slovarju opredeljena kot individualna koristnost, odvisna od dohodka. Kljub temu, da mnogi modeli predvidevajo, da višji dohodek vodi do večje sreče, pa dosedanje raziskave o sreči niso našle močnejše povezave med subjektivno blaginjo in dohodkom. Pozitivna povezanost velja le za države v obdobjih recesije ali visoke inflacije (Bjrnskov, Pedersen, 2005, str. 1).

Blaginja ne pomeni samo, da ljudje brez večjih problemov lahko zadovoljujemo svoje osnovne potrebe, temveč tudi, da živimo v varnem, zdravem in svobodnem okolju in da vemo, da nam bo vedno nekdo priskočil na pomoč, če se nam bo zgodilo kaj hudega. Blaginja je predpogoj za človekovo srečo. Življenje v blaginji nas še ne osreči, vendar bistveno pripomore, da smo lahko srečni, zadovoljni in ustvarjalni (Organizacija Gibanje, 2007).

Pri **zadovoljstvu** gre za človekov osebni občutek, ki pa je odvisen od zunanjih dejavnikov. Kot primer lahko navedemo zadovoljstvo pri delu, ki ga opredeljujemo kot prijeten občutek, ki ga posameznik zaznava na temelju izpolnitve pričakovanj, povezanih z delom na delovnem mestu (samostojnost, odgovornost, delo v skupini, osebni in strokovni razvoj, kakovost dela...) (Motivacija na delovnem mestu, 2007).

Zadovoljni smo torej, ko dosežemo določeno stopnjo blaginje. To stopnjo dosega vsak posameznik drugače, vendar pa mora danes večina ljudi zadovoljiti kaj več kot le osnovne potrebe za preživetje, da svoje življenje oceni kot zadovoljivo. Osnovne človeške potrebe so že od nekdaj potrebe po primerni hrani in pijači ter zaščiti telesa pred vplivi okolja, z oblačili in v primernem stanovanju. Tem osnovnim potrebam pa moramo v današnjem kompleksnem okolju, v katerem bivamo, dodati še potrebe po zdravstvenem in socialnem varstvu ter izobraževanju.

Vsakdo ima pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in blaginjo, vključno s hrano, obleko, stanovanjem, zdravniško oskrbo in potrebnimi socialnimi storitvami, pravico do varstva v primeru brezposelnosti, bolezni, delovne nezmožnosti, vdovstva ter starosti ali druge nezmožnosti pridobivanja življenjskih sredstev zaradi okoliščin, neodvisnih od njegove volje (Blaginja človeštva, 2007).

1.2. DEJAVNIKI (NE)SREČE

Na vprašanje: od česa je odvisna sreča ljudi, popolnega odgovora ni. Ljudje smo namreč različni, vsak je (ne)srečen na svoj način, lahko pa v nekaj točk strnemo ugotovitve, ki izhajajo iz dosedanjih raziskav in naj bi veljale za večino:

1. Spol in starost: Najnovejše raziskave kažejo, da je sreča enako dostopna vsem ljudem, ne glede na spol ali starost. Ko so v težavah, moški pogosteje postanejo alkoholiki, ženske pa padejo v depresijo. Sicer pa se ljudje ne glede na spol v enako meri opredeljujejo kot srečne ali zadovoljne (Frej, Stutzer, 2004).

2. Izobrazba: V kolikšni meri izobrazba vpliva na srečo ljudi, je odvisno, v kakšnem okolju ti ljudje živijo. Izobrazba daje možnost za zaposlitev in osebnostni razvoj, ki sta tudi pomembni determinanti sreče, vendar pa je to pomembno predvsem v razvitem svetu. Zanimivo je, da se prebivalci tretjega sveta, ki nimajo veliko možnosti za formalno izobrazbo, ocenjujejo kot zelo srečne (Frej, Stutzer, 2004).

3. Denar in materialne dobrine: Ali drži, da so bogati ljudje srečnejši? Ali si srečo lahko kupimo? Denar je v današnjem svetu močan vzvod in je povezan tako z veseljem kot z bolečino. Pogosto ga uporabljamo za merjenje kakovosti življenja ter tistega, kar imamo oziroma nimamo. Denar je lahko vir svobode in moči, lahko pa je le sredstvo za doseg cilja. S pomanjkanjem denarja so povezani negativni občutki, kot sta negotovost in depresija. Vpliv denarja je celo tako močan, da lahko vpliva na obstoj velikih organizacij. S tem ne mislim le podjetij, ampak tudi države. Zaradi pritiska v zvezi z delitvijo denarja so se celo zrušili politični sistemi vzhodne Evrope (Frej, Stutzer, 2004).

Vpliv materialnih dobrin na občutenje sreče si lahko ogledamo tudi na širši družbeni ravni. Glede na to, da se je dohodek na prebivalca v zadnjih 30-ih letih več kot potrojil si lahko kupimo znatno več materialnih dobrin. Pa lahko rečemo, da smo res trikrat srečnejši, kot ljudje pred tridesetimi leti? Rezultati raziskav pravijo, da ne. Odstotek 'srečnih' je celo rahlo upadel, povečuje pa se stopnja depresivnosti (Frej, Stutzer, 2004).

4. Status: poročen/samski (ločen/vdovec): Ali zakon naredi ljudi srečne ali se le srečni ljudje poročijo? (Frej, Stutzer, 1999). Glede na rezultate raziskave, ki sta jo leta 1994 v ZDA opravila Clark in Oswald, lahko trdimo, da so poročeni ljudje bolj srečni kot samski.

5. Objektivne življenjske okoliščine: Glede na raziskave lahko sklepamo, da objektivne življenjske okoliščine ne vplivajo dolgoročno na doživljanje sreče. Kot primer lahko vzamemo dve skrajnosti (Frej, Stutzer, 2004):

- Prizadeti po avtomobilski nesreči po določenem času povsem obnovijo stopnje sreče, ki so jih dosegali pred nesrečo.
- Ljudje, ki so zadeli na loteriji, se po določenem času prav tako ustalijo pri za njih značilni stopnji doživljanja sreče.

6. Relativna 'srečnost': Večina raziskav sreče poudarja subjektivno blaginjo. Literatura ponuja izdatne empirične evidence, da subjektivna blaginja ni le odsev materialnih ali objektivnih življenjskih pogojev. Študije kažejo, da so ljudje lahko z objektivnimi dobrimi življenjskimi pogoji subjektivno nezadovoljni, ljudje s slabšimi objektivnimi življenjskimi pogoji pa subjektivno zadovoljni. Razlaga tega pojava temelji na dejstvu, da ljudje ne gledajo le na svoje življenjske pogoje, ampak jih primerjajo z življenjskimi pogoji drugih ljudi. Tu ne gre le za primerjavo s sosedom, ampak tudi za primerjavo z drugimi regijami in državami (Hayo, Sefert, 1995, str. 4).

7. Pričakovanja glede prihodnosti: Ljudje primerjajo kako hitro ali počasi se življenjski pogoji spreminjajo in si tako ustvarijo pričakovanja glede prihodnje ekonomske blaginje. Celo kadar se življenjski pogoji poslabšajo, je to poslabšanje manjše v enih kot v drugih gospodinjstvih, kar povzroči boljše počutje članov gospodinjstva, kjer so se življenjski pogoji manj poslabšali. Lahko pa so tudi stabilni življenjski pogoji razlog za razočaranje, če se sicer življenjski standard v gospodarstvu izboljšuje (Hayo, Sefert, 1995, str. 20).

Vprašanje zagotavljanja možnosti, da ljudje lahko zadovoljujejo svoje osnovne potrebe pa ni zgolj ekonomsko vprašanje, temveč je v prvi vrsti vprašanje politike. Vendar politike, ki jo moramo razumeti v njenem najžlahtnejšem pomenu, kot jo je že pred več kot dva tisoč leti razumel grški filozof Platon, ki je o njej razmišljal kot o »veščini skrbi za skupino«, v najširšem smislu pa kot o »veščini skrbi za celotno človeško skupnost«. Skrb za človeško skupnost – naj gre za lokalno, državno ali globalno skupnost – pa je nekaj povsem drugega kot zasledovanje svojih lastnih, sebičnih interesov ali interesov ekonomsko-političnih družbenih elit (Varuh človekovih pravic, 2007).

Trije temeljni cilji prizadevanj ekonomije in politike na vseh nivojih človeške družbe bi morali biti naslednji (Splošna deklaracija človekovih pravic OZN, 2007, 25., 26. člen):

- zagotovitev pogojev za zadovoljevanje osnovnih človeški potreb vseh prebivalcev planeta,
- skrb za mirno in zdravo (čisto) okolje in
- tretji cilj, ki je rezultat prvih dveh – blaginja človeštva.

Preučevanje vzrokov in povezav med dejavniki sreče ljudi postaja ena najbolj vročih tem v ekonomiji v zadnjih letih. Od leta 1960 do leta 2006 je bilo objavljenih 465 člankov, ki so v naslovu vsebovali besede kot so: 'Blaginja', 'Življenjsko zadovoljstvo' ali 'Sreča' (Clark, Frijters, Shields, 2006, str.1).

1.3. ZGODOVINSKI RAZVOJ KONCEPTA SREČE

Še vedno je glavni namen dela ekonomistov v prepričanju, da povečanje bogastva, dohodka ali dobrin na splošno vzpostavijo predpogoje za večjo blaginjo in srečo. Drži, da sta bogastvo in dohodek povezana z mnogimi pozitivnimi cilji v življenju. Tako na primer velja, da so bogati ljudje na splošno bolj izobraženi, so boljšega zdravja in imajo v povprečju daljšo življenjsko dobo. Iz tega bi moralo slediti, da so bogati ljudje srečnejši od drugih (Bruni, Porta, 2005, str.1).

Analiza sreče z ekonomskega vidika je relativno nov koncept. Sreča namreč ni sinonim za bogastvo. In dolgo se je ekonomska teorija posvečala predvsem preučevanju vzrokov 'Bogastva narodov' (Adam Smith²), medtem ko je sreča le redko omenjen ali analiziran koncept. Leta 1920 je William Ogburn³ začel raziskovati kvaliteto življenja, kar je predstavljalo pomemben premik k analizi socialnih kazalcev kvalitete življenja, ki se je nekaj let kasneje razširil iz Amerike v Evropo. Leta 1954 so Združeni narodi imenovali komisijo z nalogo izboljšanja študij o življenjskem standardu. To so izvedli z bolj natančno definicijo spremenljivk, ki predstavljajo življenjski standard prav tako dobro kot njihovi kazalci. Že v šestdesetih letih dvajsetega stoletja so nekateri ekonomisti, kot na primer Myrdal⁴, Galbraith⁵, Hirschmann⁶ delovali zunaj čiste ekonomske teorije. Njihovo delo je pomenilo dobro podporo za kasnejše raziskave sociologov o socialnih kazalcih. S tem premikom so se pojavili novi kazalci, kot so demokracija, družbeni kapital, zdravje in delovni pogoji. V 80-ih letih je bila pod vodstvom Sena ustanovljena »lista temeljnih človeških potreb«, ki je slonela na teoriji zmožnosti. Kasneje se je razvila v »človeški indeks razvoja združenih narodov (Human development indeks) ali HDI⁷ (Bruni, Porta, 2005, str. 5).

Razlog za preučevanje ekonomskega zdravja in blaginje je tudi prepričanje, da je zelo težko biti srečen in imeti dobro življenje v razmerah ekstremne revščine. Zaradi tega je politična ekonomija vzpostavila »znanost bogastva«, katere bistvo je v upanju, da bosta revščina in ignoranca končno iztrebljeni in bodo lahko vsi ljudje pričeli svoje življenje v svetu z enakovrednimi možnostmi uživanja kulturnega življenja, v katerem ne bo sledu revščine. Kljub temu, da je ta cilj še zelo daleč od uresničitve, poskuša politična ekonomija navdušiti ekonomiste

² Adam Smith (1723 – 1790): Adam Smith je bil škotski moralni filozof, akademik in politični ekonomist. Bil je pionir v raziskavah zgodovinskega razvoja trgovine in industrije v Evropi. Njegovo delo je omogočilo nastanek sodobne akademske discipline - ekonomije. Njegovo najbolj znano delo je Bogastvo narodov in The theory of moral sentiments.

³ William Ogburn (1886 – 1959) je bil znan ameriški sociolog. Njegovo glavno delo je Indexes of social trends and their fluctuations.

⁴ Karl Gunnar Myrdal, švedski sociolog in ekonomist, je leta 1974 prejel Nobelovo nagrado za področje ekonomije. Nagradjen je bil kot glavni teoretik mednarodnih odnosov in ekonomskega razvoja. Njegovo najbolj znano delo je

⁵ John Kenneth Galbraith (1908-2006) je bil znan kot zadnji ameriški institucionalist. Ukvarjal se je z razvojem cenovnega nadzora, ki ga je argumentiral z anti – inflacijsko politiko.

⁶ Albert O. Hirschmann (1915) je bil svetovni popotnik. Živel je v sivi coni med ekonomsko in politično teorijo, v glavnem pa se je ukvarjal s strategijami razvoja. Eno njegovih bolj znanih del je tudi The changing tolerance for inequality in the course of economic development.

⁷ HDI je kratica za Human Development Index (Človeški indeks razvoja). Človeški indeks razvoja je relativna mera sreče. Sestavljen je iz pričakovane dolžine življenja, vpisnega količnika mladih v šole, indeksa izobrazbe in družbenega proizvoda (Leigh, Wolfers, 2006, str. 183).

za študij narave in vzrokov bogastva posameznikov in narodov. Poleg tega ohranja upanje v vedno naraščajoče število ljudi, ki si bodo lahko privoščili zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb (Bruni, Porta, 2005, str. 1).

Nedavno se je pojavil nov pogled na človeško srečo, ki je zamajal temelje ekonomskih misli. Ta pogled imenujemo »paradoks sreče«, ki sta ga prva objavila Brickmann in Campbell leta 1971. Zavzemala sta stališče, da objektivni življenjski pogoji, kot sta bogastvo in dohodek, nimajo vpliva na osebno srečo posameznikov. Takšne in podobne teorije bi morale izzvati mnoge diskusije o pomenu analiz narave in vzrokov bogastva narodov, kar pa se do sedaj še ni zgodilo (Bruni, Porta, 2005, str. 2).

Med »paradoksom sreče« in »Easterlinovim paradoksom« obstaja velika podobnost. Prvi ekonomist, ki je skušal razložiti 'Easterlinov paradoks', je bil kar Easterlin sam leta 1974. Easterlinov paradoks pravi, da se s povečanjem dohodka, sreča ljudi ne povečuje. Easterlinova razlaga temelji na »teoriji relativne porabe«, ki pravi, da stopnja sreče ostaja konstantna skozi celotni življenjski cikel, ker osebnost in temperament posameznika igrata pomembno vlogo pri določanju njegove stopnje sreče. Tako spremenljivke kot so zdravje, dohodek in lepota vplivajo na srečo posameznika v zelo majhni meri. Ljudje sicer reagirajo na določene dogodke, po določenem času pa se vrnejo na osnovno raven sreče in blaginje, ki jo določajo osebni dejavniki. Podobne raziskovalne projekte so že pred tem izvedli nekateri ekonomisti, kot na primer Adam Smith, Marshall in Galbraith. Adam Smith je leta 1759 opisal Teorijo moralnih občutkov. Gre za opis etničnih kazalcev, ki z empatijo harmonije človeških motivov in aktivnosti ohranjajo družbo skupaj (Lucidcafe, 2007). Marshall je v svojem delu Načela ekonomije preučeval družbeno ekonomijo na eni strani in človeški karakter na drugi. Ugotovil je, da so dejanja posameznika ali družbe tesno povezana z namenom povečanja blaginje in bogastva (The library of Economics and liberty, 2007).

V istem obdobju sta se ekonomista Richard Easterlin (1974) in Tibor Scitovsky⁸ (1976) odločila podrobneje preučiti dogajanje v psihologiji. Rezultati 30-ih raziskav, narejenih v 25 letih, v obdobju 1946-1970 so pokazali, da je odstotek ljudi, ki so se opredelili kot 'zelo zadovoljni', kljub 60 odstotnemu povečanju dohodka, ostal skoraj nespremenjen (Bruni, Porta, 2005, str. 3).

Diskusija okrog »paradoksa sreče« se nadaljuje še danes. »Paradoks sreče« je deležen vse večje pozornosti ekonomistov, psihologov, sociologov in celo medijev. Za razliko od Easterlina, ki ni odkril vidnejše povezave med dohodkom in srečo, pa sodobnejši raziskovalci (Frey in Stutzer, 2001) trdijo, da je v povprečju življenje v bogatih državah bolj srečno od življenja v revščini.

1.4. MERJENJE SREČE

Srečo ljudi lahko merimo na dva načina in sicer ločimo subjektivni in objektivni vidik. Subjektivno ekonomsko blaginjo interpretiramo kot ocenitev trenutne ekonomske situacije v

⁸ Tibor Scitovsky (1910), po rodu Madžar, je avtor Skupne indiferenčne krivulje. Eno njegovih del je tudi An inquiry into human satisfaction and dissatisfaction.

gospodinjstvu anketiranca. Pri objektivni ekonomski blaginji pa nato na podlagi dosežene stopnje blaginje državljanov sklepamo na blaginjo celotne države.

Pri merjenju koristnosti in blaginje se v klasični ekonomski teoriji pogosteje uporablja subjektivni pristop, na katerega se bom v nadaljevanju tudi osredotočila. Kazalci za merjenje ekonomske blaginje so (Frey, Stutzer, 1999, str. 1-3):

- Dohodek: Ljudje, ki imajo višji dohodek, izražajo večjo ekonomsko blaginjo.
- Indeks materialnih dobrin: tu gre za merjenje materialnega zdravja gospodinjstva. Ta indeks temelji na odgovorih na vprašanja ali ima gospodinjstvo TV, telefon in avto. Indeks materialnih dobrin ima pozitiven predznak, kar pomeni, da večje blagostanje ljudi vodi k višji ocenjeni blaginji.
- Izobrazba je močan kazalec življenjskih pogojev. Tu se kaže močan vpliv na ekonomsko blaginjo.
- Nezaposlenost kaže, da je ekonomska situacija določenega gospodinjstva relativno slaba.
- Velikost skupnosti, kjer ljudje živijo: večja je naselbina, kjer ljudje živijo, nižje je ekonomsko zadovoljstvo, kljub boljšim ekonomskim priložnostim, ki jih nudi mesto. Razlog je v večji zgoščenosti prebivalstva, ki se med seboj primerja glede na premoženjsko stanje.
- Efekt cene: občutna razlika je vidna v ceni življenjskih potrebščin, ki so v mestih neprimerno višje, kot v manjših naselbinah.

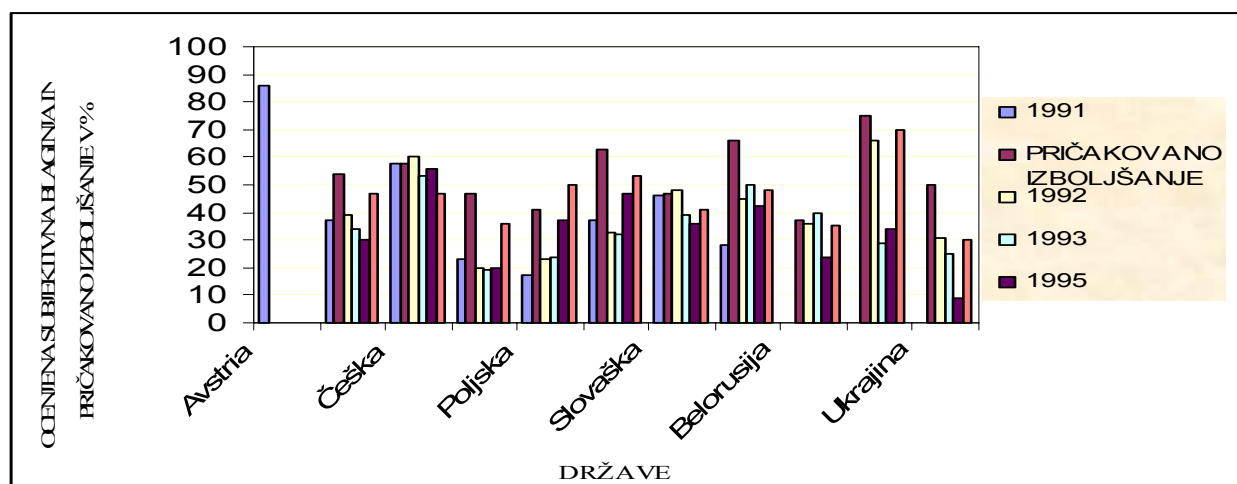
Za merjenje ekonomske blaginje se v ekonomski teoriji pogosteje uporablja subjektivistični pristop. Subjektivna ekonomska blaginja je v sledeči raziskavi preučevana na podlagi vzhodno evropskih držav. Po padcu »železne zaves« je začela večina prebivalcev vzhodne Evrope iskati ekonomske in politične reforme. Pričakovati je bilo, da bo transformacijski proces tekkel od socialističnega sistema k novemu sistemu zahodnega kapitalističnega modela, ki je bil sestavljen iz demokratičnega političnega sistema in tržne ekonomije (Hayo, Seifert, 1995, str.1).

Ti dve sestavini sta se zdeli kot direktna pot do materialne blaginje. Namesto hitrega izboljševanja življenjskega standarda pa je transformacijski proces prinesel velike težave. Padeč industrijske proizvodnje, povečanje nezaposlenosti in inflacije ter zmanjšanje realnih plač je vodilo k poslabšanju življenjskih pogojev za večino prebivalcev vzhodne Evrope.

Te spremembe v ekonomskih pogojih so imele velik vpliv na subjektivno blaginjo ljudi v tranzicijskih državah. V raziskavi »Vpliv subjektivne blaginje na srečo ljudi«, ki jo je opravila Paul Lazarsfeld – Society v letih 1991 - 1995, je sodelovalo 11 držav in sicer Bolgarija, Češka, Slovaška, Madžarska, Poljska, Romunija, Slovenija, Hrvaška, Belorusija, Ukrajina in Avstrija, za katero pa so podatki znani le za leto 1991 ((Hayo, Seifert, 1995, str.1-3).

V vsaki državi je bilo opravljenih približno 1000 intervjujev na 4 oči. Posamezniki so bili izbrani na osnovi slučajnega vzorca ali po izbiri posameznika v gospodinjstvu, ki ima naslednji rojstni dan. Glavno vprašanje, na katero so odgovarjali anketiranci, se je glasilo: »Kako bi ocenili trenutno ekonomsko situacijo vašega gospodinjstva?« Možni odgovori so bili: zelo zadovoljen, zadovoljen, nezadovoljen, zelo nezadovoljen (Hayo, Seifert, 1995, str. 5).

Slika 1: Subjektivna ekonomska blaginja v času med državami (v %)

Vir: Hayo, Seifert, 1995, str. 3.

Iz Slike 1 je razvidno, da leta 1991 večina ljudi v tranzicijskih državah ekonomske situacije lastnega gospodinjstva ni smatrala kot zadovoljive. Le na Češkem je bilo več kot polovica zadovoljnih. To je absolutno nizka vrednost, če jo primerjamo z Avstrijo, kjer je bilo s subjektivno blaginjo lastnega gospodinjstva zadovoljnih kar 86 % anketirancev. Ta rezultat lahko povežemo z dejstvom, da je bilo leto 1991 polno dramatičnih ekonomskih in političnih sprememb.

Najbolj pozitivna pričakovanja pa so v letu 1995 imeli Hrvati. To pojasnjuje dejstvo, da je bila Hrvaška hudo prizadeta zaradi civilne vojne in pričakovali so, da se bo z vzpostavitvijo miru vzpostavila tudi blaginja.

Zelo negativna pričakovanja pa so izražali prebivalci bivših sovjetskih držav, Belorusije in Ukrajine. Subjektivna blaginja prebivalcev tranzicijskih držav je bila veliko pod vrednostmi, ki so prevladovali v zahodnih državah in se tudi v vzorčnem obdobju ni izboljšala.

Večina držav je optimistično verjela, da se bo ekonomska situacija v naslednjih petih letih izboljšala ali pa vsaj ne poslabšala. V večini držav se je res vsaj delno vzpostavila tržna ekonomija, vendar države niso bile sposobne vzpostaviti zadovoljive ekonomske blaginje niti do konca vzorčnega obdobja. Z izjemo Madžarske in Romunije je delež ljudi, zadovoljnih z ekonomsko situacijo narasel leta 1992, v letu 1993 pa se je zopet zmanjšal. Drugačen trend je bil opažen le v Sloveniji, Belorusiji in na Poljskem. Leta 1995 je bila Češka edina država, kjer je bilo več kot polovica anketirancev zadovoljnih s subjektivno blaginjo lastnega gospodinjstva. Glede pričakovanega izboljšanja so bili anketiranci leta 1995 veliko manj optimistični kot leta 1991, z izjemo Poljske (Hayo, Seifert, 1995, str. 4).

Tu moramo omeniti, da na ocenitev trenutne ekonomske situacije vplivajo tudi pričakovanja anketiranca. Optimisti, ki imajo večja pričakovanja do prihodnosti, višje ocenijo svojo trenutno ekonomsko blaginjo. Tudi glede ocenjevanja pričakovanj velja podobno. Višje ko ljudje ocenijo trenutni položaj, višja so pričakovanja glede blaginje v prihodnosti.

2. Ekonomska analiza sreče

Koncept koristnosti ima dolgo tradicijo v ekonomiji. Začetki segajo tja do zapiskov Benthama⁹ v 16. in 17. stoletju. Bentham se je pri koristnosti zanašal na merjenje sreče in to argumentiral z dejstvom, da je koristnost merljiva količina, ki jo lahko primerjamo med posamezniki. Ta pogled na koristnost je prevladoval do začetka 20. stoletja, ko je Pareto¹⁰ (1909) pokazal, da je zahtevana teorija zasnovana le na informacijah o razvrščenih alternativah. To je vodilo do glavnega koncepta koristnosti, kjer se koristnost nanaša na preference urejene po alternativah in koristnost ne more biti primerljiva med posamezniki. Ta koncept je postal glavni koncept koristnosti in mnogi ekonomisti se ga poslužujejo še danes. Spoznanje, da je primerjava med posamezniki nujna za pravilne rezultate ekonomske politike, je vodilo k obnovi Benthamovega koncepta o merjenju in primerljivosti koristnosti med posamezniki. Večino dela o ocenjevanju glavne funkcije koristnosti za primerjavo med posamezniki je temeljilo na vplivu dohodka in porabe dobrin na koristnost (Gerdtham, Johannesson, 1997, str. 2).

2.1. EKONOMSKE DETERMINANTE SREČE

Med ekonomske determinante sreče prištevamo dohodek, zaposlenost oziroma nezaposlenost in vpliv gospodarstva in gospodarskih institucij na srečo ljudi.

2.1.1. Vpliv dohodka na srečo ljudi

Vpliv dohodka na srečo ljudi so preučevali mnogi avtorji v različnih obdobjih. Na kratko bom predstavila Easterlinovo raziskavo (1974), Blanchflower, Oswald, Warr raziskavo (1993) in Eurobarometer raziskavo (1990) (Oswald, 1997, str. 1-28).

Richard Easterlin je bil eden prvih ekonomistov, ki je preučeval statistiko sreče skozi čas na podlagi ocenjene stopnje sreče. Njegovi podatki prihajajo iz ameriškega instituta za javno mnenje (AIPO¹¹). Ugotovil je, da (Oswald, 1997, str. 3):

1. je individualna sreča enaka tako v revnih kot v bogatih državah;
2. gospodarska rast ne poveča blaginje.

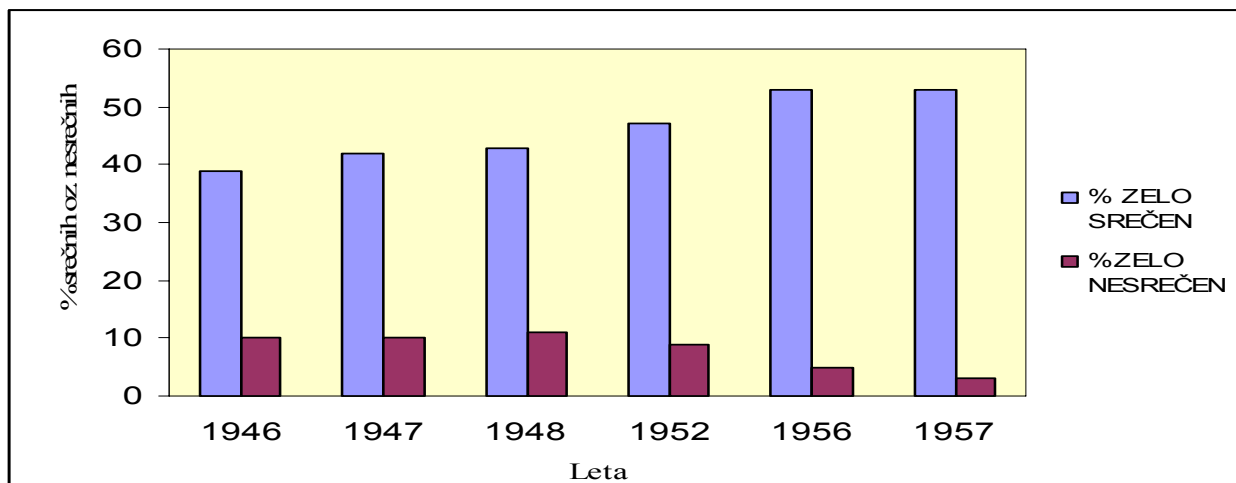
Po Easterlinu je sreča relativen pojem, saj ljudje črpajo koristnost iz primerjav z drugimi ljudmi. Torej je moderni pritisk na prednosti zaradi višjega nacionalnega dohodka popolnoma zgrešen. Easterlin je napravil raziskavo kako povečanje dohodka vpliva na srečo ljudi. V raziskavo je zajel obdobje od 1946 – 1957.

⁹ Jeremy Bentham (1748 – 1832) je preučeval doktrino utilitarizma in vprašanje: »Kako doseči čimvečjo srečo za čim večje število ljudi?«

¹⁰ Wilfredo Pareto (1848 – 1923) je bil italijanski ekonomist in sociolog. Leta 1906 je opazil, da ima 20% Italijanov 80% lastnine, kar so kasneje poimenovali Paretovo načelo. Po njem se imenuje tudi diagram, Paretov diagram. To je histogram, ki je urejen glede na frekvenco pojavov, ki prikazujejo, koliko rezultatov je povzročil posamezni prepoznani vzrok.

¹¹ AIPO je kratica za American Institute for Public Opinion (Ameriški inštitut za javno mnenje).

Slika 2: Sreča v ZDA od 1946 – 1957

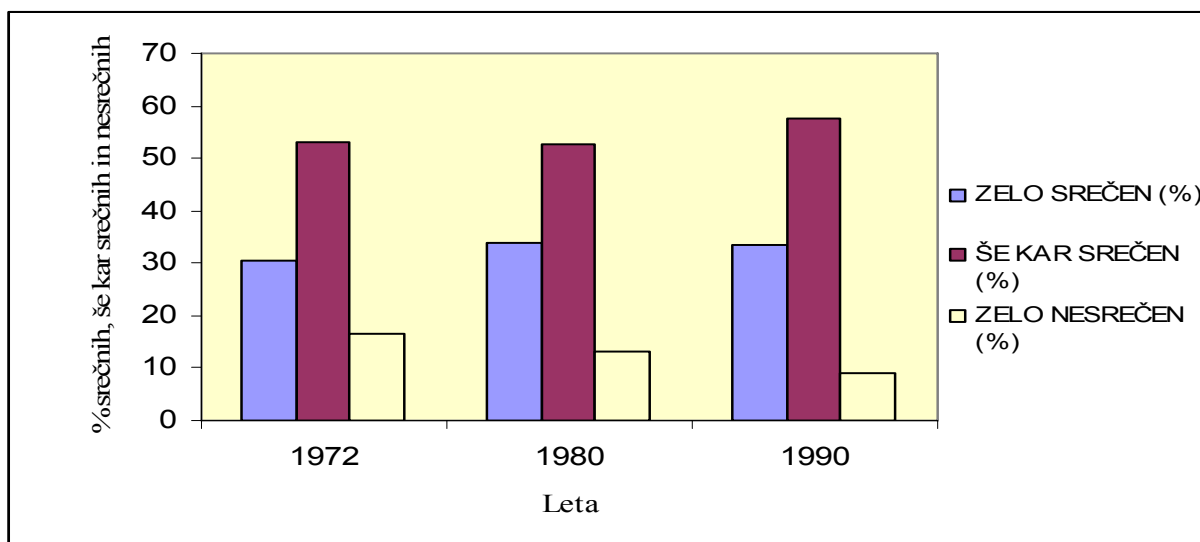
Vir: Oswald, 1997, str.3.

Rezultati raziskave (Slika 2), kažejo, da število ljudi, ki se opredeljujejo kot zelo srečne v času narašča in v letih 1956 in 1957 celo presegajo 50 odstotkov, število ljudi, ki se opredeljujejo kot zelo nesrečne pa po letih pada in po letu 1948 pade pod 10 %, v letu 1957 pa celo na 3 odstotke (Oswald, 1997, str. 3).

Podobno raziskavo kot Easterlin so leta 1993 napravili tudi **Blanchflower, Oswald in Warr**. V raziskavo so zajeli obdobje od 1972 do 1990. Glavno vprašanje raziskave je bilo: »Ali ljudje postajajo srečnejši s tem ko se jim povečuje materialno bogastvo?« V vzorec so letno zajeli približno 15 000 posameznikov (Oswald, 1997, str. 6).

V tej novejši raziskavi so dali avtorji, za razliko od Easterlina, anketirancem za opredelitev sreče več možnosti in sicer so dodali še možen odgovor 'še kar srečen'.

Slika 3: Sreča v ZDA od 1972 – 1990

Vir: Oswald 1997, str.5.

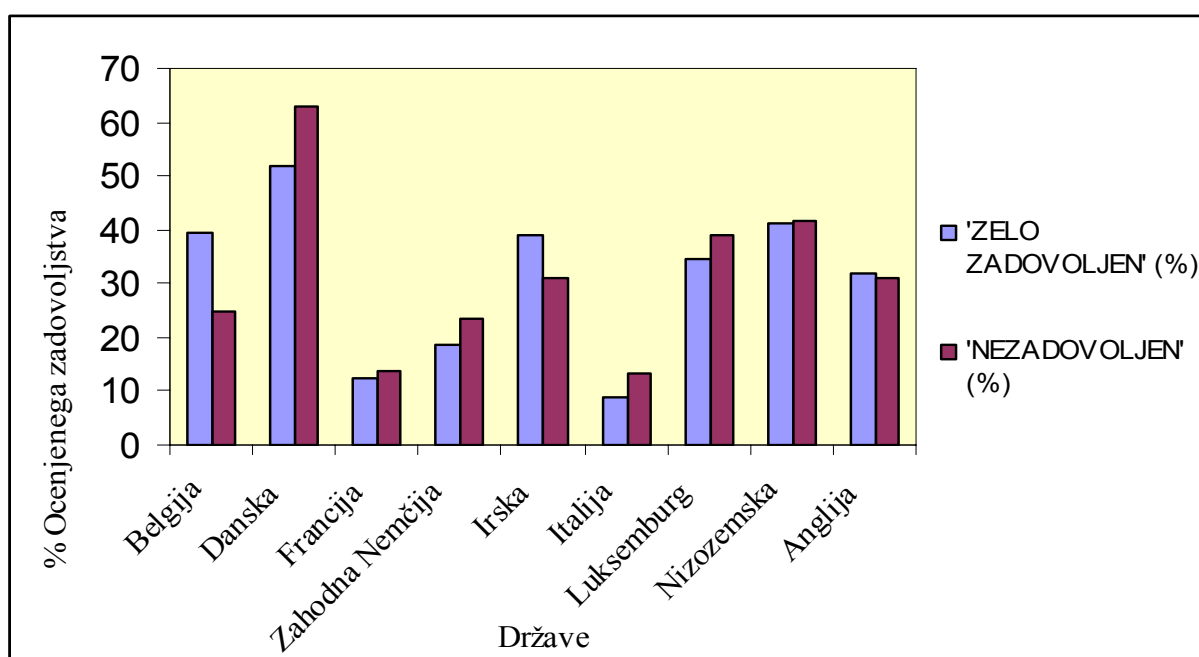
Iz Slike 3 lahko razberemo, da se je odstotek anketiranih, ki so sami sebe v Easterlinovi raziskavi uvrstili med zelo srečne, zelo zmanjšal, se je pa ta delež pojavil v odgovoru, ki ga prej niso imeli na voljo in sicer 'še kar srečen'.

Delež 'zelo srečen' se v vseh letih vrti okoli 30 % in v času ni opaziti pomembnejšega naraščajočega trenda. Največ anketirancev se uvrsti med 'še kar srečen' in sicer ta delež ves čas presega 50 %, v letu 1990 pa se že močno približa 60% anketiranih.

Odstotek ljudi, ki se uvrščajo med 'zelo nesrečen' je ves čas pod 20 %, v letu 1990 pa pade pod 10 %. Glede na rezultate raziskave lahko sklepamo, da sreča Američanov sicer v letih narašča, vendar pa je to povečanje tako majhno, da lahko zaključimo, da dodaten dohodek ne vpliva pomembno na kvaliteto življenja ljudi (Slika3).

Podobna raziskava je bila narejena tudi za evropske države. V raziskavo '**Eurobarometer survey**' so zajeli Belgijo, Dansko, Zahodno Nemčijo, Grčijo, Španijo, Francijo, Irsko, Italijo, Luksemburg, Nizozemsko, Portugalsko in Anglijo v obdobju od 1973 – 1990. Vsako leto so v vsaki državi v vzorec zajeli 1000 posameznikov (Oswald, 1997, str. 6-7).

Slika 4: Povprečno zadovoljstvo Evropejcev, 1973-1990

Vir: Oswald, 1997, str. 6, 1993.

Iz rezultatov raziskave (Slika 4) je razvidno, da je razlika glede zadovoljstva med narodi zelo očitna. Na Danskem je več kot polovico ljudi zelo zadovoljnih, med tem ko je na primer v Italiji ta odstotek le okoli 10 %.

Od zgodnjih 70-ih let pa do leta 1990 je stopnja zadovoljstva ljudi v evropskih državah narasla zelo malo. Le v dveh državah in sicer v Belgiji in na Irskem odstotek 'zelo zadovoljnih' anketirancev presega odstotek 'nezadovoljnih'. V obeh državah se je kot 'zelo zadovoljni'

opredelilo 40% anketiranih. Kot 'nezadovoljni' se je v Belgiji opredelilo nekaj več kot 20 %, na Irskem pa 30 % anketiranih (Oswald, 1997, str. 8).

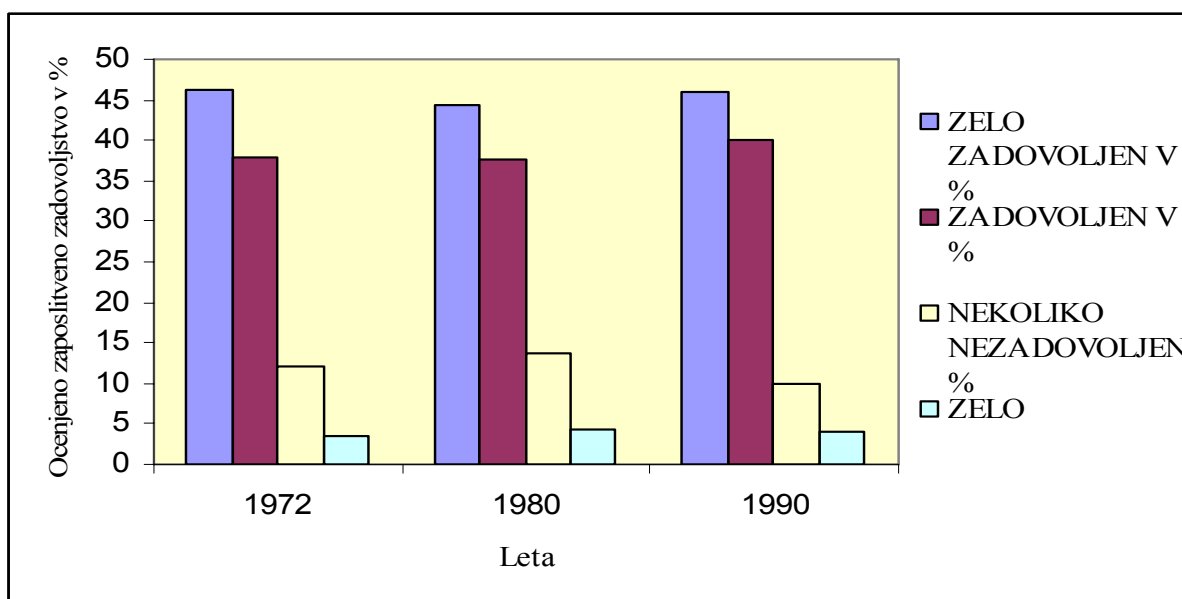
2.1.2. Vpliv zaposlenosti na srečo ljudi

O tem, kakšen učinek ima zaposlenost oziroma nezaposlenost na srečo ljudi, so mnenja različna. Psihologi menijo, da je učinek nezaposlenosti na srečo ljudi odvisen od razlogov posameznika za nezaposlenost in želje posameznika najti zaposlitev v bližnji prihodnosti (Harrisson, 1976, str. 344).

Ekonomisti pa menijo, da je 'biti nezaposlen' prostovoljna odločitev. Vpliv nezaposlenosti je torej odvisen od tega, s katerega zornega kota gledamo (Bandura, 1982, str. 137).

Pomen zaposlitve za srečo bom predstavila s pomočjo podatkov za dve državi: ZDA in Veliko Britanijo. Blanchflower in Oswald (1993) sta s pomočjo podatkov iz General Social Survey za obdobje 1972–1990, ki so zajeli mnenje 13000 delavcev, analizirala zadovoljstvo posameznikov z njihovim delom. V raziskavo je bilo zajetih 13000 delavcev. Glavno vprašanje je bilo: »Ali ste zadovoljni z delom, ki ga opravljate?« (Oswald, 1997, str. 14).

Slika 5: Zaposlitveno zadovoljstvo v Ameriki (1972-1990)

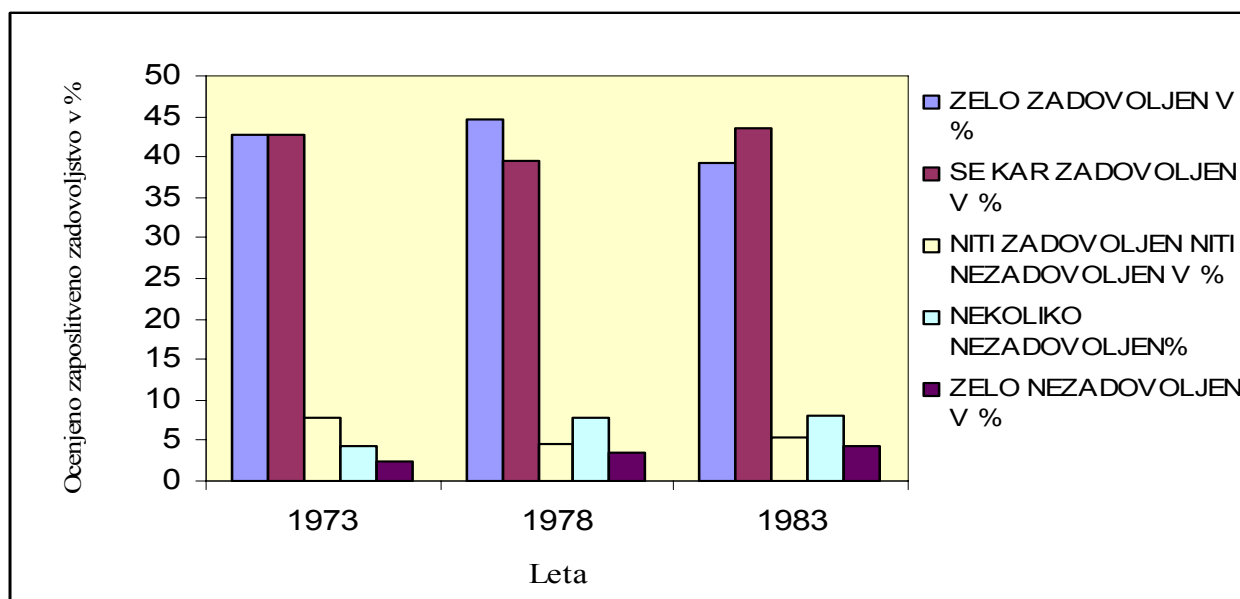

Vir: Oswald, 1997, str. 14.

Iz Slike 5 je razvidno, da se zaposlitveno zadovoljstvo v Ameriki v preučevanem obdobju ni dosti spremenilo. Odstotek 'zelo zadovoljnih' se je v vseh preučevanih letih gibal okoli 45 %, odstotek 'še kar zadovoljnih' se je od leta 1972 pa do leta 1990 povečal iz 35 na 40%, odstotek 'nekoliko nezadovoljnih' se je od leta 1972 do leta 1980 povečal iz 12 na 14 %, potem pa zopet padel na 10 %, odstotek 'zelo nezadovoljnih' pa je bil ves čas nižji od 5 %.

Podobna študija je bila narejena tudi za Anglijo s pomočjo podatkov iz General Household Survey za obdobje 1973- 1983. V raziskavo je bilo zajetih 126 000 delavcev.

Slika 6: Zaposlitveno zadovoljstvo v Angliji (1973-1983)

Vir: Oswald, 1997, str. 14.

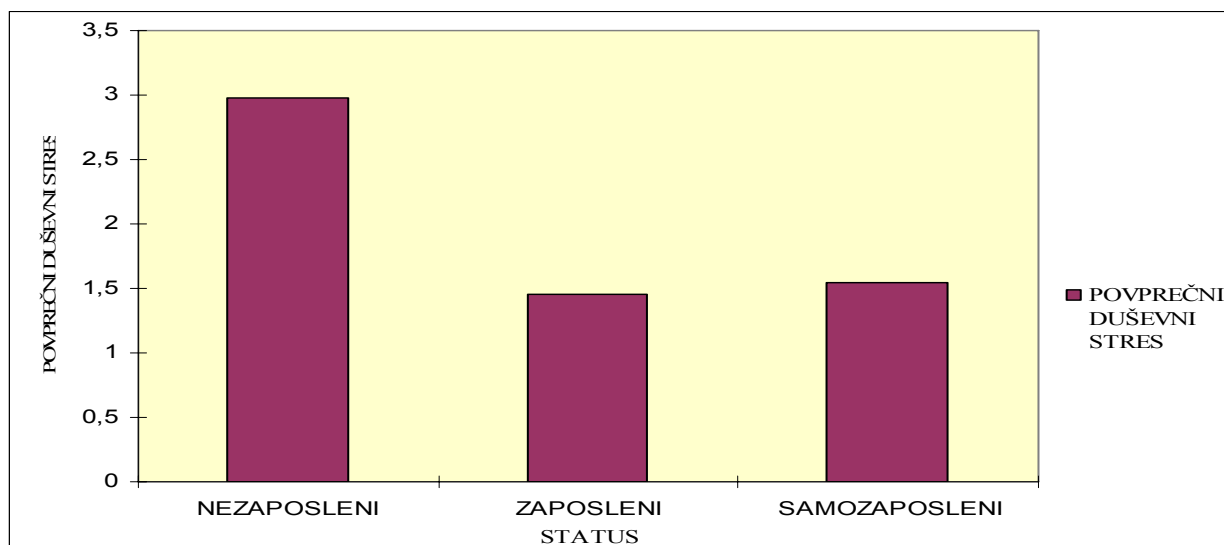
Iz Slike 6 je razvidno, da se tudi v Angliji zaposlitveno zadovoljstvo v preučevanem obdobju ni dosti spremenilo. Odstotek 'zelo zadovoljnih' se je v vseh preučevanih letih gibal od 40 do 45 %, odstotek 'še kar zadovoljnih' se je od leta 1973 pa do leta 1978 zmanjšal iz 43 na 40%, od leta 1978 do 1990 pa zopet povečal na prvotno raven. Odstotek 'nekoliko nezadovoljnih' se je od leta 1973 do leta 1978 povečal iz 5 na 8 % in ostal nespremenjen do konca preučevanega obdobja. Odstotek 'zelo nezadovoljnih' je malenkostno naraščal, vendar je bil ves čas nižji od 5 %.

Vsak dan, v vsaki državi politiki sporočajo, da boljše gospodarjenje države pomeni večjo srečo za ljudi. Iz omenjenih raziskav je zelo dobro razvidno, da je ta ideja vprašljiva. Ekonomski napredek kupi dodatno srečo v zelo majhni meri. To trditev potrjujejo 4 empirične ugotovitve (Oswald, 1997, str. 15):

- V Ameriki sreča občutno naraste le v povojnem obdobju.
- V Evropi je življenjsko zadovoljstvo le rahlo višje kot pred 20 leti, v nekaterih državah pa je celo nazadovalo.
- V Angliji je število samomorov sicer upadlo, povečalo pa se je število moških samomorov, če upoštevamo obdobje od leta 1970 naprej. Posebej bogate države imajo zelo visoko stopnjo samomorilnosti.
- Iz podatkov, ki jih imamo za Ameriko in Anglijo sledi, da se zaposlitveno zadovoljstvo v zadnjih 25-ih letih ni povečalo.

'British Household Panel Survey' kaže, da bolj kot dohodek na srečo ljudi vpliva izguba zaposlitve. Raziskava je zajela 6000 britanskih delavcev leta 1991.

Slika 7: Povprečni duševni stres glede na status zaposlitve v Angliji 1991

Vir: Oswald, 1997, str. 9.

Zgoraj omenjena britanska raziskava kaže, da je duševni stres pri nezaposlenih dvakrat višji kot pri zaposlenih ali samozaposlenih. Na lestvici od 0-3,5 znaša stopnja duševnega stresa pri nezaposlenih ljudeh skoraj 3, pri zaposlenih in samozaposlenih pa 1,5.

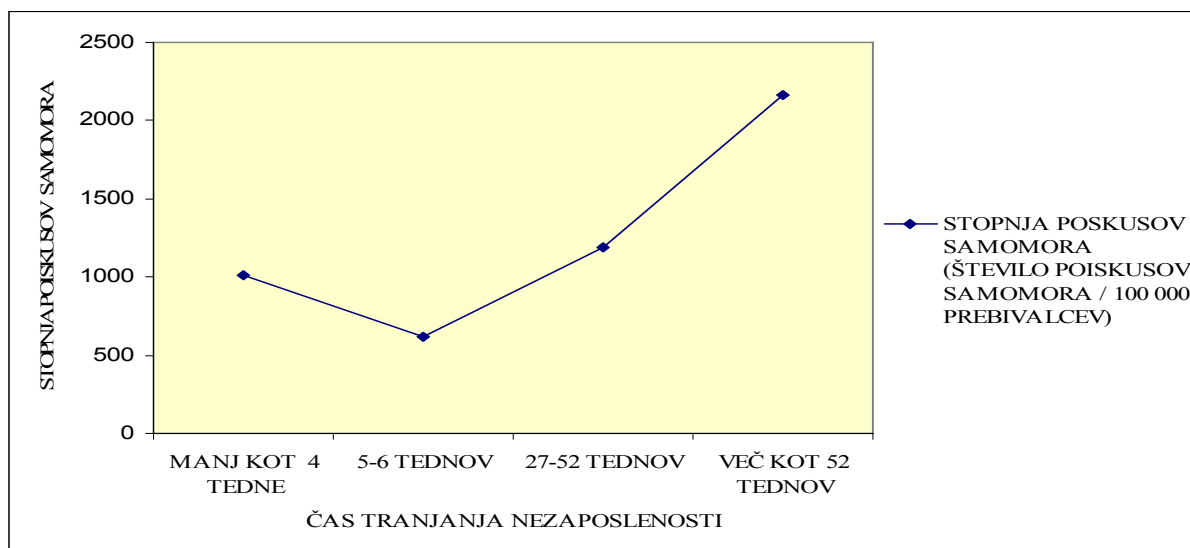
Posledica izgube zaposlitve je, kot kaže spodnja raziskava, lahko tudi samomor ali poskus samomora. Samomor je pomemben vzrok smrti povsod po svetu. Za primerjavo lahko navedemo, da se na Danskem zgodi 1 samomor na 3000 smrti, v Angliji 1 samomor na 12000 smrti, v Ameriki pa 1 samomor na 7000 smrti. Moramo pa upoštevati dejstvo, da je poskusov samomora še veliko več. 'Prijavljenih poskusov samomora je petkrat več kot uspešnih samomorov '(Oswald, 1997, str. 11).

»Če hočemo razumeti človeško blaginjo in vrednost življenja, nam podatki o nezadovoljstvu dajejo informacijo o tem, da ljudje v samomoru vidijo edino pot«. (Sheen v Oswald, Happiness and economic performance, 1997, str.12).

Pomemben podatek, na podlagi katerega lahko sklepamo o sreči ljudi določene države je število samomorov glede na število smrti v določeni državi. Psihatri menijo, da je samomor znak duševne bolezni, ekonomisti pa imajo za to povsem drugačno razlago, ki temelji na dejstvu, da se je število samomorov močno zmanjšalo v povojnem času, ker so se takrat življenjski pogoji izboljšali.

Samomorilsko obnašanje je bolj značilno za moške kot za ženske, bolj pogosto je pri nezaposlenih in tistih, ki imajo zakonske probleme. Samomorilsko obnašanje je tudi bolj značilno za bogate, kot pa za revnejše države. Podatki o samomorih potrjujejo tudi, da je izguba zaposlitve eden glavnih virov stiske ljudi.

Slika 8: Stopnje samomora glede na čas trajanja brezposelnosti; Edinburgh, moški, 1982

Vir: Oswald, 1997, str. 11.

Iz Slike 8 lahko razberemo, da je stopnja poskusov samomora močno odvisna od časa trajanja brezposelnosti. Za čas trajanja brezposelnosti, ki je krajši od štirih tednov je značilna stopnja poskusov samomora 1000 na 100000 prebivalcev. Stopnja nekoliko pade v času trajanja brezposelnosti 5-6 tednov. To lahko povežemo z dejstvom, da je začetni šok mimo in ljudje postanejo nekoliko bolj optimistični glede pridobitve nove zaposlitve. V 27-52 tednov trajajoči brezposelnosti stopnja poskusov naraste za približno 300 poskusov samomora na 100000 prebivalcev, pri več kot 52 tednov trajajoči brezposelnosti pa se stopnja poskusov samomora podvoji in sicer naraste na 2300 poskusov samomora na 100000 prebivalcev.

2.1.3. Gospodarstvo in gospodarske institucije

Vpliv delovanja gospodarstva in gospodarskih institucij na srečo ljudi lahko ponazorimo z »magičnim trikotnikom«, ki je sestavljen iz treh komponent, ki naj bi bile po mnenju avtorja Stefana Kleina (2003) pogoj za srečo ljudi. Te komponente so občutek pripadnosti skupnosti, socialno ravnovesje in nadzor nad lastnim življenjem.

Države se iz različnih vidikov med seboj močno razlikujejo, zato je težko poenotiti vpliv gospodarskih institucij na individualno blaginjo v vseh državah. Tako lahko vpliv gospodarskih institucij na blaginjo preučujemo le znotraj določene države (Frey, Stutzer, 1999, str. 2).

1. SOCIALNO RAVNOVESJE

Materialno blagostanje prebivalstva v zahodnih državah se je z industrijskim razvojem močno povečalo, količina prostega časa se je močno povečala in v ljudeh se je začela porajati le želja po uživanju in sreči. Vendar pa se na področju zadovoljstva in sreče od zgodovine pa do danes, razen materialne preskrbljenosti, ni spremenilo nič. Študije v različnih industrijskih državah so

pokazale, da višji standard ni prinesel pričakovane sreče in zadovoljstva. Klein (2003) vidi težavo predvsem v politiki, ki si prizadeva za gospodarsko rast in posledično izboljšanje življenjskega standarda, ne prizadeva pa si za urejanje faktorjev magičnega trikotnika, za katere avtor trdi, da bi prinesli dolgoročno srečo in zadovoljstvo prebivalstva (Klein, 2003, str. 248).

2. NADZOR NAD LASTNIM ŽIVLJENJEM ALI SAMOODLOČBA

Izkušnja izgube nadzora nad lastnim življenjem pomeni stres. Stres nemoči doživljamo že v razmeroma nepomembnih situacijah. Stresna reakcija na izgubo nadzora nad lastno usodo je dediščina evolucije. Pri ljudeh lahko že vsakdanje oblike podrejanja trajno škodujejo razpoloženju in zdravju (npr: uslužbenci najnižjih rangov v hierarhiji trikrat pogosteje zaprosijo za bolniški dopust kot njihovi šefi). Že razmeroma skromno povečanje samoodločbe lahko ljudi precej osreči – in jim celo podaljša življenje. Kot primer lahko navedemo domove za ostarele. Znano je namreč, da večina ljudi, ki gredo v dom za ostarele »pod prisilo«, hitro fizično omaga ali pade v depresijo. To je lahko posledica izgube samonadzora oziroma samoodločbe (Klein, 2003, str. 260).

3. DEMOKRACIJA OSREČUJE

Najsrečnejši Evropejci živijo v Švici – zaradi njihovega enkratnega načina urejanja skupnega življenja. V vsakem od 26-ih kantonov se uporabljajo instrumenti neposredne demokracije. Jasno je pokazalo, da so anketiranci bolj zadovoljni s svojim življenjem tam, kjer imajo več možnosti političnega soodločanja. Srečna dežela je tista, v kateri je politika več kot zgolj šport, ki ga občani lahko samo nemo opazujejo. Dejavniki se med seboj dopolnjujejo in pogojujejo. Ti dejavniki zvišajo raven dobrega počutja, ker zmanjšujejo stres, kateremu so ljudje izpostavljeni v življenju znotraj skupnosti. Srečna družba dovoljuje vsaki osebi, da sama odloča o čim večjem številu velikih in majhnih vprašanjih, ki zadevajo njeno lastno življenje (Klein, 2003, str. 264). Posamezniku pomaga uresničevati njegove načrte in upanja. Obstajajo različne možnosti spreminjanja dejavnikov (Klein, 2003, str. 265):

- Na socialno ravnovesje posameznik večinoma ne more neposredno vplivati, temu se družba lahko postopoma približa in sicer z dvigovanjem ravni izobrazbe ljudi, kar posledično vpliva na postopno spremembo kulture;
- Posameznik lažje vpliva na nadzor nad lastnim življenjem;
- Občutek pripadnosti skupnosti: vsaka, tudi najmanjša aktivnost pri zadovoljevanju lastnih potreb lahko v posamezniku vzbudi občutek, da lahko odloča o lastnem življenju.

2.2. DEMOGRAFSKE DETERMINANTE SREČE

Na temo kako zdravje, starost in izobrazba vplivajo na srečo ljudi, je bilo izvedenih več raziskav. V tej diplomski nalogi bom izpostavila dve in sicer raziskavo, ki sta jo leta 1994 izvedla Clark in Oswald in švedsko raziskavo, ki sta jo leta 1997 izvedla Gerdtham in Johannesson (Gerdtham, Johannesson, 1997, str. 2-3).

Clark¹² in Oswald (1994, ZDA) sta ocenila odnos med srečo in demografskimi determinantami sreče (starost, izobrazba, spol, status (samski/poročen), urbanizacija), dodala pa sta še vpliv na koristnost. Ugotovila sta povezavo v obliki črke U med starostjo in srečo, ki najnižjo točko doseže pri starosti 30 let. Našla sta pozitivno povezavo med srečo in izobrazbo, kar pomeni, da višja izobrazba pozitivno vpliva na srečo ljudi. Rezultati njune raziskave kažejo, da sreča ljudi ni odvisna od spola. Sta pa izpostavila, da bi spremenljivka spol lahko bil pomemben pokazatelj sreče v državah, kjer še vedno obstaja spolna diskriminacija. Zagotovo tega ne moremo trditi, ker v takšnem okolju ni bila opravljena še nobena raziskava. Ugotovila sta tudi pozitivno povezavo med poročenimi in srečo ter negativno med samskimi in srečo. Zakon torej pozitivno vpliva na srečo ljudi, ima pa tudi pozitiven vpliv na poslovno uspešnost, kar pa je tudi eden izmed pokazateljev sreče. Glede na rezultate njune raziskave lahko sklepamo tudi, da so ljudje, ki živijo na podeželju srečnejši kot ljudje, ki živijo v velikih mestih. To lahko potrdimo tudi z dejstvom, da v zadnjem času delež ljudi, ki se selijo iz velikih mest na obrobje, narašča (Gerdtham, Johannesson, 1997, str. 3).

Podobno je bila izvedena tudi švedska raziskava (Gerdtham, Johannesson, 1997), cilj katere je bil oceniti odnos med srečo in socialnimi determinantami sreče, med katere je bilo vključeno tudi zdravje. Zdravje je faktor, ki naj bi bil zelo pomembna determinanta sreče. Razvila sta sistem s pomočjo katerega je mogoče oceniti indirektn vpliv socialnih determinant na srečo ljudi skozi njihov vpliv na zdravstveno stanje ljudi.

Empirična analiza modela koristnosti temelji na vzorcu švedske populacije iz leta 1991. Celoten vzorec zajema 5106 posameznikov med 18-im in 76-im letom starosti.

Avtorja sta najprej predstavila teoretični model determinant sreče. Funkcija koristnosti posameznika je odvisna od zdravstvenega stanja in količine privatnih dobrin posameznika. Zdravstveno stanje posameznika pa je odvisno od zdravstvenih dobrin, danega zdravstvenega stanja in socialnih determinant (starost, spol, izobrazba, status, nezaposlenost, urbanizacija) posameznika. Dohodek posameznika pa je odvisen od vektorja cen privatnih dobrin, vektorja cen zdravstvenih dobrin in vektorja zdravstvenih dobrin. Vse to lahko strnemo v eno enačbo in dobimo t.i. **indirektno funkcijo koristnosti**, ki kaže, da je koristnost oziroma sreča posameznika odvisna od številnih dejavnikov in sicer *zdravstvenega stanja posameznika* (h_i), *dohodka posameznika* (y_i), *privatnih dobrin posameznika* (P_i) in *socialnih determinant* (spol, starost, izobrazba; S_i). Zdravstveno stanje posameznika je odvisno od *dohodka*, *privatnih dobrin*, *cen privatnih dobrin* (p_i), *danega zdravstvenega stanja* (h_{0i}) in *socialnih determinant*.

Funkcijo koristnosti (V_i), ki kaže od katerih dejavnikov je najbolj odvisna naša sreča, lahko zapišemo kot (Gerdtham, Johannesson, 1997, str. 4-18):

$$V_i = V_i (h_i (y_i, P_i, p_i, h_{0i}, S_i), y_i, P_i, S_i).$$

¹² John Bates Clark (1847 – 1938) je bil eden od voditeljev marginalistične revolucije. Razvil je koncept marginalne produktivnosti.

Eksogene spremenljivke, kot so dohodek (y), privatne cene dobrin (P) in socialne determinante sreče (S) lahko vplivajo na srečo ljudi direktno ali indirektno skozi spremenljivko zdravja. Enačbo so avtorji tudi empirično ocenili. Rezultati so potrdili pričakovanja. Tako imata zdravje in dohodek močan pozitiven učinek na srečo. Socialne determinante sreče, med katere prištevamo starost, spol, izobrazbo, status, nezaposlenost in urbanizacijo, imajo na srečo ljudi različen vpliv. Ljudje nad 65-im letom starosti so srečnejši kot ljudje med 18-im in 34-im letom, če je zdravje konstantna spremenljivka. Spol je edina spremenljivka, za katero so ugotovitve obeh raziskav različne. Gerdtham in Johannesson sta za razliko od Clarka in Oswalda (1994), ki sta ugotovila, da spol nima vpliva na srečo ljudi, ugotovila, da so moški manj srečni kot ženske, ugotovljena pa je bila tudi negativna povezava med moškim spolom in zdravstvenim stanjem. Izobrazba ima pozitiven vpliv na srečo. Samski status, nezaposlenost in življenje v velikem mestu pa negativno vplivajo na srečo ljudi. Rezultati švedske raziskave podpirajo Tinbergena (1991)¹³, ki pravi, da večina neekonomskih dejavnikov pomembno vpliva na srečo ljudi (Gerdtham, Johannesson, 1997, str. 2).

2.3. KAJ SE LAHKO EKONOMISTI NAUČIJO IZ RAZISKAV SREČE?

Na srečo gledamo kot na glavni cilj v življenju vsakega posameznika. Ugotovili smo že, da ima vsak posameznik svoje ideje o sreči in zadovoljivem življenju in da je njegovo obnašanje kazalec individualne blaginje. Znano je, da so ljudje sami najboljši sodniki svojega lastnega zadovoljstva z življenjem. Do nedavnega so se raziskave o sreči izvajale le s psihološkega vidika. Blaginjo in ekonomsko rast je v raziskave sreče prvi uvedel Easterlin, ki je trdil, da se blaginja zaradi ekonomske rasti ne povečuje. Na podlagi omenjenih raziskav o sreči ljudi lahko sklepamo, da je sreča ljudi odvisna od ekonomskih determinant le toliko, da zadostimo svojim osnovnim potrebam. Ko dosežemo določen nivo življenja, se sama sreča ljudi s povečevanjem dohodka ne povečuje več ali pa se poveča le za kratek čas.

Raziskave o sreči so se močno razširile zaradi dveh paradoksov, ki podpirata Easterlinovo mnenje (Frey, Stutzer, 2002, 403):

- V ZDA je v obdobju 1946 do 1991 BDP na osebo narasel iz 11000 na 27000 USD (po tečaju iz leta 1996), povprečna sreča pa je bila v enakem obdobju konstantna.
- Od nekdanj na delo gledamo kot na breme, empirične raziskave pa kažejo, da nezaposlenost, kljub prejemanju enakega dohodka, negativno vpliva na blaginjo posameznika.

V ekonomiji pri razlagi izbire in vedenja posameznikov izhajamo iz koncepta koristnosti. Znotraj omejenega dohodka poskuša potrošnik tako biti racionalen kot maksimirati svojo blaginjo. S prilagajanjem omejitvam dohodka, se potrošniku razširijo izbire med dobrinami in storitvami. Prav tako svobodna izbira in racionalno vedenje potrošnika vodita ali pa naj bi vsaj ga vodila do

¹³ Jan Tinbergen (1903 – 1994): Danski ekonomist, znan zaradi razvoja ekonometričnih modelov. Bil je so-nagrajenec Nobelove nagrade za področje ekonomija blaginje leta 1969. Eno njegovih del je tudi *Economic Policy: principles and design*.

večjega zadovoljstva in sreče. Vendar pa, kot bomo videli v nadaljevanju, ni vedno tako. Iz mnogih raziskav celo sledi, da ima dohodek sam po sebi na srečo ljudi zelo majhen vpliv (Tversky, Griffin, 1991, str. 114 – 115).

Da je povečanje gospodarske rasti sinonim za povečanje sreče in zadovoljstva, še vedno ostaja sporna točka med ekonomisti in psihologi (Dockery, 1995, str. 3).

Ekonomisti zagovarjajo močno pozitivno povezavo med dohodkom in subjektivno blaginjo. Vendar pa je vse od druge svetovne vojne naprej zabeležena mnogo nižja rast v stopnji sreče kot stopnji dohodka (Easterlin, 2001, str. 473).

V tem delu bom opisala potek in rezultate raziskave sreče ljudi, ki sem jo opravila med študenti Ekonomske fakultete v Ljubljani. V ospredju bo ves čas ekonomski vidik sreče, zato bom največ pozornosti namenila predvsem ekonomskim determinantam sreče, kot so višina dohodka, status zaposlitve in vpliv gospodarstva na srečo ljudi. Ker pa sreče ljudi ne moremo raziskovati le z ekonomskega vidika, sem v raziskavo vključila tudi nekatere demografske spremenljivke. Zanima me predvsem kako vse te determinante dejansko vplivajo na srečo študentov naše fakultete in koliko se njihovo mnenje oziroma rezultati moje raziskave ujemajo (razlikujejo) z rezultati že opravljenih raziskav in ugotovitvami v teoretičnem delu.

3. Empirična analiza determinant sreče

Na temo, kako ljudje dojemamo in razumemo srečo, je bilo narejenih že mnogo raziskav. Vendar pa so bile te raziskave narejene predvsem s psihološkega vidika. Leta 1920 je William Ogburn začel raziskovati kvaliteto življenja, kar je bil prvi korak k raziskavi sreče z ekonomskega vidika, saj je kvaliteta življenja nedvomno povezana tudi z našim finančnim stanjem.

3.1. OPREDELITEV PROBLEMA

Ugotovili smo že, da obstaja nešteto determinant sreče, saj vsak posameznik srečo dojema na svoj način. V empiričnem delu te diplomske naloge pa sem želela ugotoviti, katere so najbolj splošne determinante, ki vplivajo na srečo ljudi in potrditi oziroma zavrni že poznano Easterlinovo trditev, da ekonomska rast ne povečuje sreče ljudi.

Empirični del je razdeljen na tri dele oziroma sklope vprašanj. V prvem delu sem želela ugotoviti kaj sploh je sreča za posameznika oziroma katerim determinantam sreče (demografskim, socialnim, ekonomskim) daje večina ljudi prednost. Po mnenju sodelujočih v raziskavi sta najpomembnejši determinanti kariera in družjenje.

V drugem delu sem preučevala kakšna je povezava med srečo mladih in ekonomskimi determinantami sreče:

1. Teorija ne predvideva velikega vpliva dohodka na srečo. Če sklepamo po rezultatih moje raziskave, dohodek res ni najpomembnejša determinanta sreče, saj se je glede na pomembnost vedno znašel na zadnjem mestu.

2. V teoretičnem delu smo ugotovili, da je zaposlitev dokaj pomembna determinanta sreče. Posledica izgube zaposlitve ne pomeni le nižjega priliva sredstev družinski proračun. Izguba zaposlitve za mnoge ljudi, ki jih to doleti, pomeni predvsem duševno stisko, ki lahko vodi celo v samomor. Tudi študentje Ekonomske fakultete, ki so sodelovali v raziskavi, so v veliki večini determinanto zaposlitve povezali z doseganjem lastne sreče.

3. Teorija kot determinanto sreče navaja tudi gospodarstvo in gospodarske institucije. To determinanto sem preučevala s pomočjo treh poddeterminant in sicer:

- občutek pripadnosti skupnosti v kateri živimo,
- nadzor nad lastnim življenjem,
- socialno ravnovesje.

Prvi dve se bolj nanašata na možnost vplivanja na politična dogajanja v državi. Presenetljivo iz rezultatov raziskave sledi, da ta poddeterminanta na srečo ljudi nima velikega vpliva.

Tretja determinanta, socialno ravnovesje, je po mnenju sodelujočih, za doseganje sreče dokaj pomembna. Velik pomen za srečo ljudi ima predvsem možnost brezplačnega izobraževanja in pa urejen zdravstveni sistem.

V tretjem delu pa sem preučevala razlike po demografskih faktorjih. Po teoretičnih ugotovitvah spol in starost naj ne bi imela večjega vpliva na srečo. Tudi sama sem v raziskavi prišla do takšnega zaključka. Nasprotno pa naj bi po teoretičnih ugotovitvah na srečo vplival status ljudi (samski / poročen). Študentje Ekonomske fakultete menijo, da to ne drži.

3.2. METODOLOGIJA IN VZOREC

V raziskavi je sodelovalo 70 študentov rednega študija Ekonomske fakultete, program Ekonomija. Po spolu je število anketirancev neizenačeno, saj je sodelovalo 44 žensk in 26 moških. Sodelovalo je 15 moških in 32 žensk, ki imajo mesečni dohodek nižji od 300 EUR in 11 moških ter 12 žensk, ki imajo dohodek med 300 in 600 EUR. Vsi anketiranci so stari od 20 do 27 let.

Tabela 1: Razporeditev anketirancev po spolu

SPOL	f	f%
Moški	26	37,20
Ženske	44	62,80
Skupaj	70	100,00

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Tabela 2: Razporeditev anketirancev po višini dohodka

DOHODEK	f	f %
Manj kot 300 EUR mesečno	47	67,20
Med 300 in 600 EUR mesečno	23	32,80
SKUPAJ	70	100,00

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Tabela 3: Razporeditev anketirancev po spolu in višini dohodka

	Manj kot 300 EUR mesečno	Med 300 in 600 EUR mesečno	SKUPAJ
Moški	15	11	26
Ženske	32	12	44
SKUPAJ	47	23	70

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Anketni vprašalnik je sestavljen iz vprašanj zaprtega tipa, pri večini vprašanj pa je možno podajanje intenzivnosti doživljanja. V glavnem so anketiranci svoje mnenje izrazili tako, da so z oceno od 1 do 5 ocenili v kolikšni meri se s trditvijo strinjajo, pri čemer 1 pomeni, da se popolnoma ne strinjajo, 5 pa da se popolnoma strinjajo. Dobljene podatke sem ustrezno statistično obdelala, tako da sem izračunala koliko anketirancev se v povprečju strinja z določeno trditvijo oziroma koliko odstotkov anketirancev trditvi nasprotuje. Na podlagi tega sem skušala ugotoviti ali se teoretične ugotovitve skladajo z empiričnimi oziroma kje prihaja do razlik.

3.3. REZULTATI IN INTERPRETACIJA

V tem poglavju bom predstavila podatke, ki sem jih pridobila s pomočjo anketnega vprašalnika.

3.3.1. Katere determinante v največji meri določajo srečo mladih?

Pomembnost determinant sreče smo merili z vprašanjem 5, ki se glasi: »**Kaj je za vas sreča?**« Našteti je več možnosti. Ker ne moremo omejiti števila determinant sreče, ki posameznikom pomenijo srečo, je bilo možnih več odgovorov.

Tabela 4: Najpomembnejše determinante sreče glede na spol

	Denar	Družina	Zaposlitev, Kariera	Prijatelji	Zdravje
MOŠKI	23,1	53,8	77,0	61,5	57,7
ŽENSKES	16,0	53,3	66,6	71,6	55,0

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

*Možnih je bilo več odgovorov.

Na osnovi odgovorov na omenjeno vprašanje lahko sklepamo, da ima sreča različen pomen med posamezniki glede na njihov spol. Za 77 odstotkov anketirancev moškega spola je zaposlitev in kariera najpomembnejša determinanta sreče. Z 61,5 odstotki ji sledi druženje in prijatelji. 58

odstotkov moških je med najpomembnejše determinante sreče uvrstilo tudi zdravje, 54 pa družino. Sam denar je le s 23 odstotki pristal na zadnjem mestu.

Ženskam največjo srečo prinaša druženje in prijatelji, saj se je za to determinanto odločilo kar 72 odstotkov anketirank. Na drugem mestu je z 76 odstotki zaposlitev in kariera, nato sledita zdravje s 55 odstotki in družina s 53 odstotki. Prav tako kot pri moškem spolu je le s 16 odstotki na zadnjem mestu denar.

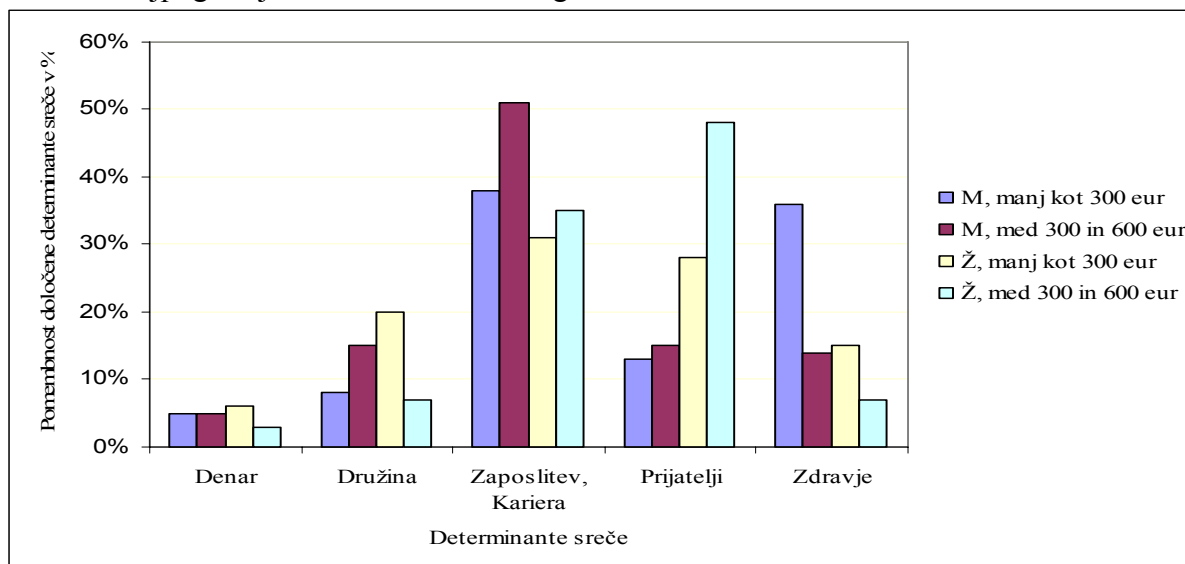
Če upoštevamo, da smo anketo opravili med bodočimi ekonomisti, bi lahko pričakovali, da bo najpogostejši odgovor v zvezi z denarjem in prihodkom. Pa ni tako. Glede na dobljene rezultate celo mladim ekonomistom več pomeni kariera, kar bi lahko povezali z željo po osebostnem razvoju in priznanju ter druženje s prijatelji. S to ugotovitvijo lahko podpremo Easterlinovo trditev, da gospodarska rast sama po sebi še ne pomeni večje sreče za posameznike.

3.3.2. Ekonomske determinante sreče mladih

Katere so determinante sreče sem preučila s pomočjo ankete, ki sem jo izvedla med študenti Ekonomske fakultete. Najprej sem želela ugotoviti kaj prinaša srečo ljudem glede na njihov trenutni dohodek.

1. Vpliv višine dohodka na srečo

Slika: 9: Najpogostejše determinante sreče glede na višino dohodka

* Vsak je lahko obkrožil več odgovorov.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

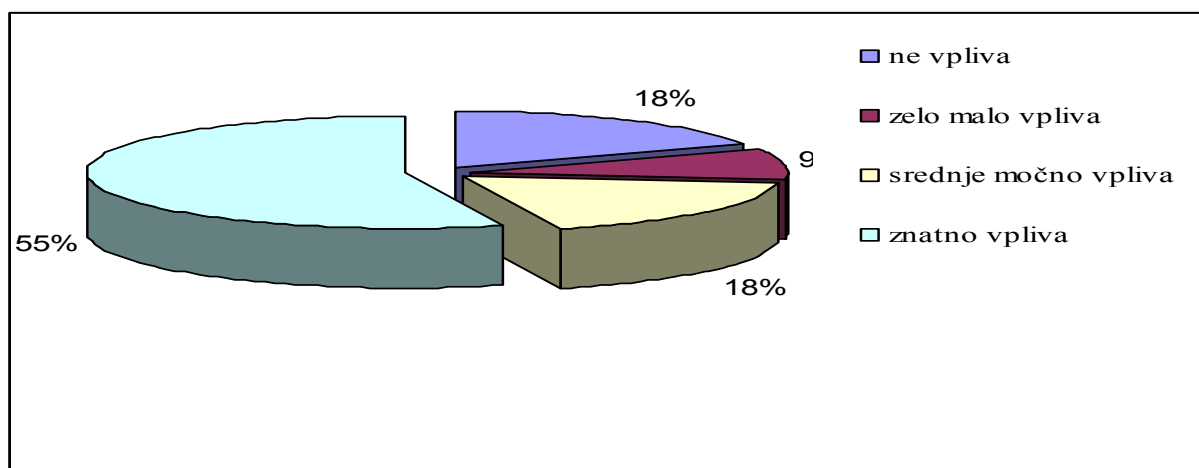
Rezultati, ki so podani v Sliki 9 potrjujejo Easterlinovo načelo, ki smo ga večkrat omenili v teoretičnem delu. Easterlin je trdil, da ekonomska rast in rast blaginje ne povečujeta sreče ljudi. Iz slike lahko razberemo, da trem od štirih preučevanih kategorij (moški, dohodek manj kot 300 EUR mesečno; moški, dohodek med 300 in 600 EUR mesečno in ženske, dohodek manj kot 300

EUR mesečno) za doseganje osebne sreče ni najpomembnejši denar, ampak zaposlitev in osebna kariera. Do odstopanja prihaja le pri ženskah, ki imajo dohodek med 300 in 600 EUR mesečno. Anketiranim v tej kategoriji k osebni sreči največ doprinese družabno življenje.

S trditvijo »Sreča ljudi je odvisna od njihovega finančnega stanja« pri vprašanju 10, sem želela ugotoviti kako pomembno je finančno stanje za srečo ljudi. Anketiranci so trditev lahko ocenili z oceno od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni, da finančno stanje za srečo ljudi sploh ni pomembno, 5 pa da je zelo pomembno.

Pri Slikah 10, 11, 12 in 13 sem zopet uporabila spremenljivki višina dohodka, ki se deli na dohodek nižji od 300 EUR mesečno in dohodek med 300 in 600 EUR mesečno in spol. Želela sem ugotoviti v kolikšni meri finančno stanje posameznikov vpliva na njihovo osebno srečo glede na višino njihovega dohodka in spol.

Slika 10: Vpliv finančnega stanja na srečo ljudi po mnenju anketirancev moškega spola, katerih mesečni dohodek znaša med 300 in 600 EUR

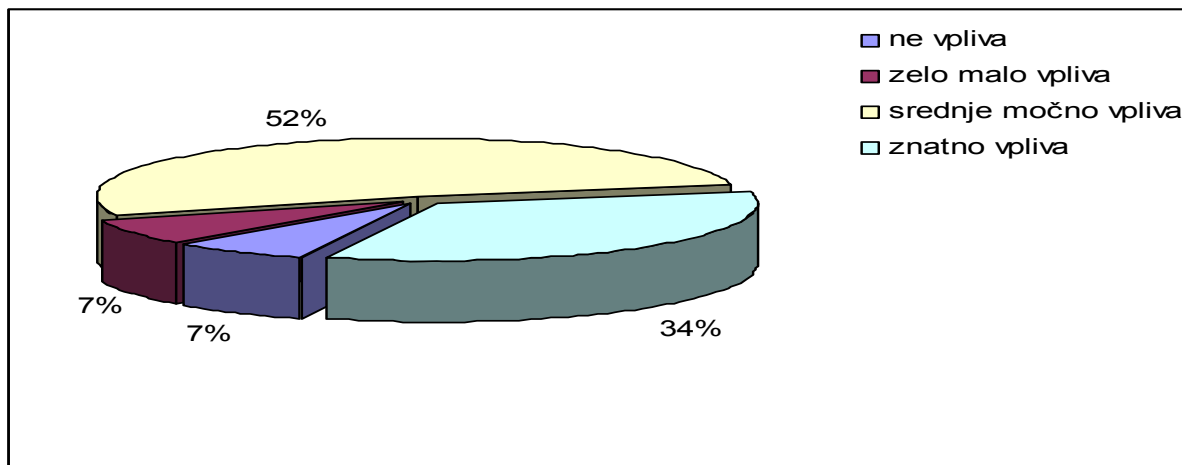

*Nihče ni izbral 5.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

54,5 % moških anketirancev, katerih dohodek znaša med 300 in 600 EUR mesečno meni, da je vpliv finančnega stanja posameznika na srečo močan, 18,2 % jih meni, da finančno stanje srednje močno vpliva na srečo, 9,1 % anketirancev meni, da je vpliv finančnega stanja na srečo zanemarljiv, 18,2 % anketirancev pa meni, da finančno stanje na srečo ljudi nima nobenega vpliva. Za odgovor, da je finančno stanje za našo srečo zelo pomembno se ni odločil nihče od anketirancev iz te kategorije.

Slika 11: Vpliv finančnega stanja na srečo ljudi po mnenju anketirancev moškega spola, katerih mesečni dohodek znaša manj kot 300 EUR

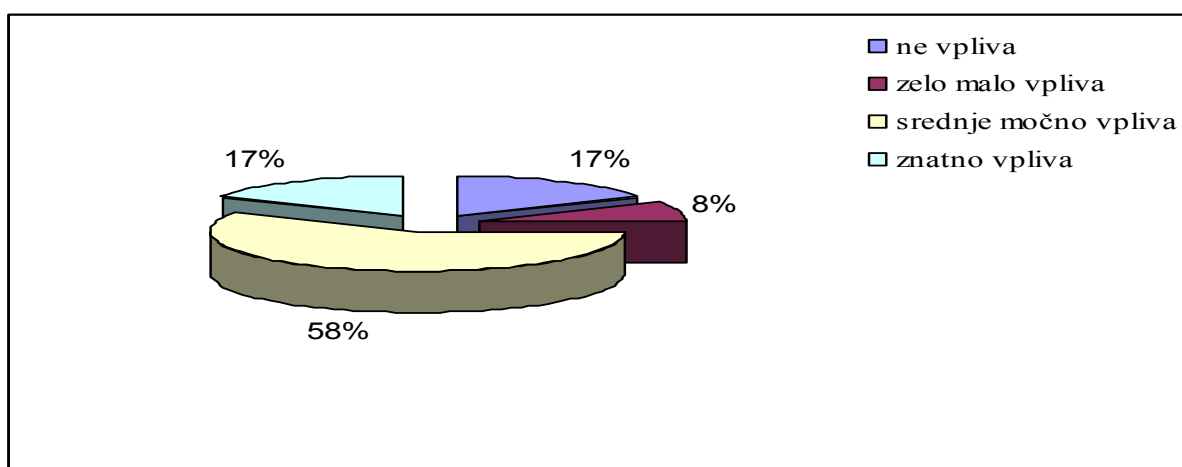
*Nihče ni izbral 5.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Iz Slik 10 in 11 so že na prvi pogled očitne razlike v doživljanju osebne sreče glede na finančno stanje posameznikov. Če primerjamo odstotke, vidimo, da je finančno stanje za osebno srečo veliko bolj pomemben za anketirance iz višjega dohodkovnega razreda. Ta rezultat je zelo zanimiv, saj bi pričakovali, da je denar bolj pomemben za tiste, ki ga nimajo. Rezultat je lahko posledica tega, da nihče od anketirancev ne živi v hudem pomanjkanju in so osnovne potrebe vseh več kot zadovoljene.

Več kot polovica anketirancev, ki imajo dohodek nižji od 300 EUR mesečno meni, da finančno stanje vpliva na našo srečo le delno, anketiranci iz višjega dohodkovnega razreda pa finančnemu stanju pripisujejo večji pomen. Po 7 odstotkov anketirancev, katerih dohodek je nižji od 300 EUR mesečno meni, da finančno stanje skoraj nima oziroma sploh nima vpliva na srečo posameznikov. Tudi v tej kategoriji finančnemu stanju nihče od anketirancev ni pripisal zelo močnega vpliva na srečo.

Slika 12: Vpliv finančnega stanja na srečo ljudi po mnenju anketirancev ženskega spola, katerih mesečni dohodek znaša med 300 in 600 EUR

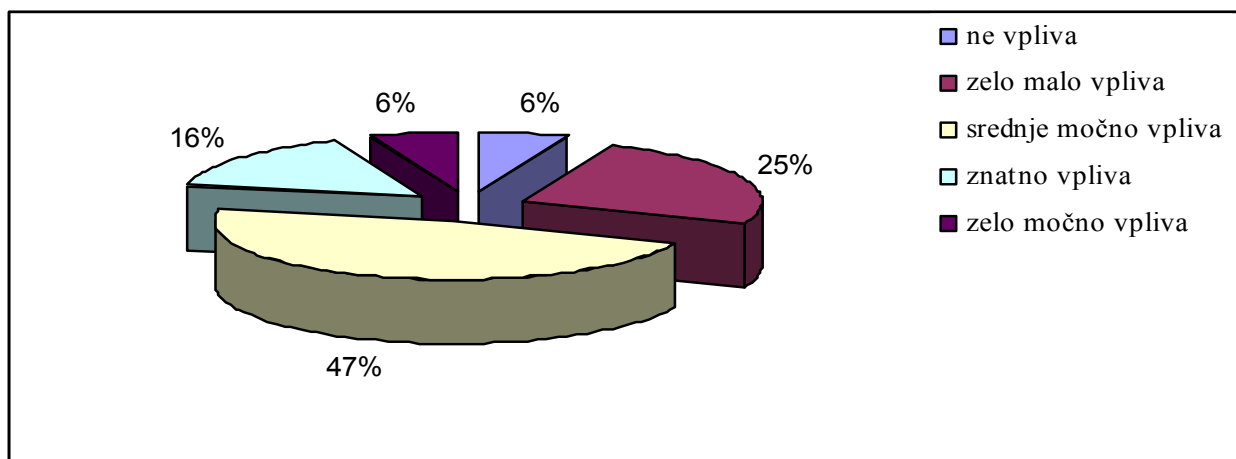

*Nihče se ni odločil za 5.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Iz Slike 12 je razvidno, da 58 % anketirank, katerih višina dohodka znaša med 300 in 600 EUR meni, da je finančno stanje posameznika srednje močno pomembno za njegovo osebno srečo. Po 17 odstotkov anketirank meni, da finančno stanje znatno vpliva na našo srečo oziroma, da sploh ne vpliva. 8 odstotkov anketirank meni, da ima finančno stanje posameznika na njegovo srečo zelo majhen vpliv. Nobena od anketirank ne meni, da je finančno stanje zelo pomembno za našo osebno srečo.

Slika 13: Vpliv finančnega stanja na srečo ljudi po mnenju anketirancev ženskega spola, katerih mesečni dohodek znaša manj kot 300 EUR

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Iz rezultatov, ki so prikazani s Sliko 13, lahko sklepamo, da je finančno stanje za srečo žensk, katerih dohodek znaša manj kot 300 EUR mesečno, srednje pomembno. Tako se jih je odločilo 47 odstotkov. 25 odstotkov jih meni, da ima finančno stanje na srečo ljudi neznamenit vpliv, 16 odstotkov pa jih meni, da je finančno stanje precej pomembna determinanta sreče. Po 6 odstotkov anketirank meni, da je finančno stanje izrednega pomena za srečo ljudi oziroma, da finančno stanje na srečo ljudi nima nobenega vpliva.

Na podlagi rezultatov zgornje analize res ne moremo trditi, da je sreča ljudi lahko odvisna od njihovega spola. V razvrščanju pomembnosti finančnega stanja je prišlo do večjih razlik le med kategorijami anketirancev, ki se uvrščajo v različne dohodkovne razrede.

Tako moški kot ženske iz višjega dohodkovnega razreda menijo, da ima finančno stanje le srednje močan vpliv na srečo posameznika. Tako se je opredelilo tudi več kot polovica anketirank iz nižjega dohodkovnega razreda. Po mnenju moških iz nižjega dohodkovnega razreda pa je finančno stanje determinanta, ki na srečo posameznika znatno vpliva. Nihče od anketirancev moškega spola ne meni, da je finančno stanje zelo pomembna determinanta sreče.

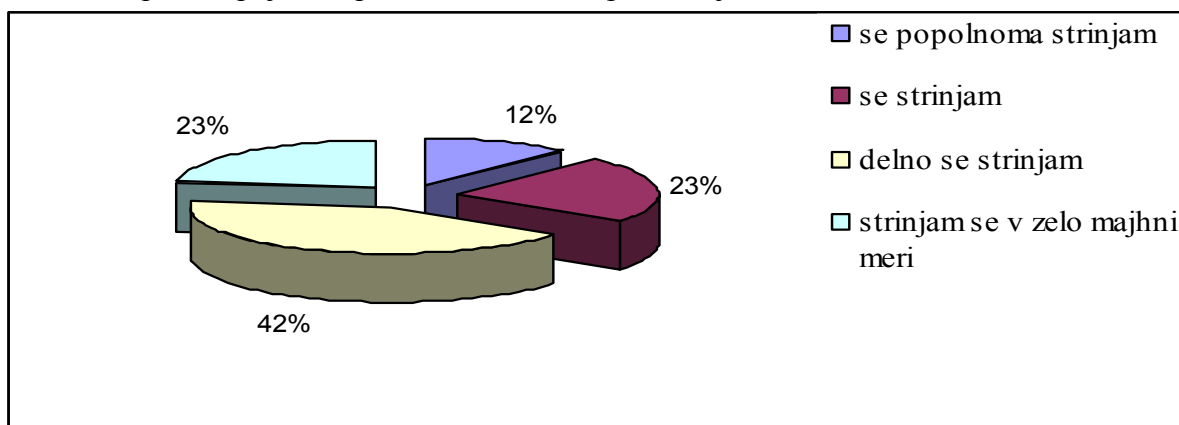
2. Vpliv statusa zaposlitve na srečo

V raziskavi so sodelovali študentje, ki večinoma niso zaposleni. Zato rezultati raziskovanja vpliva statusa zaposlitve na srečo ljudi temeljijo na njihovi oceni predpostavke iz vprašanja 11: »Sreča ljudi je tem večja, tem nižja je stopnja brezposelnosti v državi«. Ker pri pregledu

ocen na to trditev nisem ugotovila večjih razlik glede na višino dohodka, sem v rezultatih preučevanja podala skupno ugotovitev za oba razreda višine dohodka.

Mnenja o tem, kakšna je povezava med stopnjo brezposelnosti in srečo ljudi, so med anketiranci močno deljena. S trditvijo, da nižja stopnja brezposelnosti v državi vodi do večje sreče njenih prebivalcev, se skoraj polovica anketirancev le delno strinja. Odstotek anketirancev, ki se s trditvijo popolnoma strinjajo ali pa ji popolnoma nasprotujejo je približno enak. Tudi med spoloma se mnenja glede veljavnosti te trditve ne razlikujejo veliko, o čemer se lahko prepričamo v nadaljevanju.

Slika 14: Vpliv stopnje brezposelnosti na srečo po mnenju anketirancev

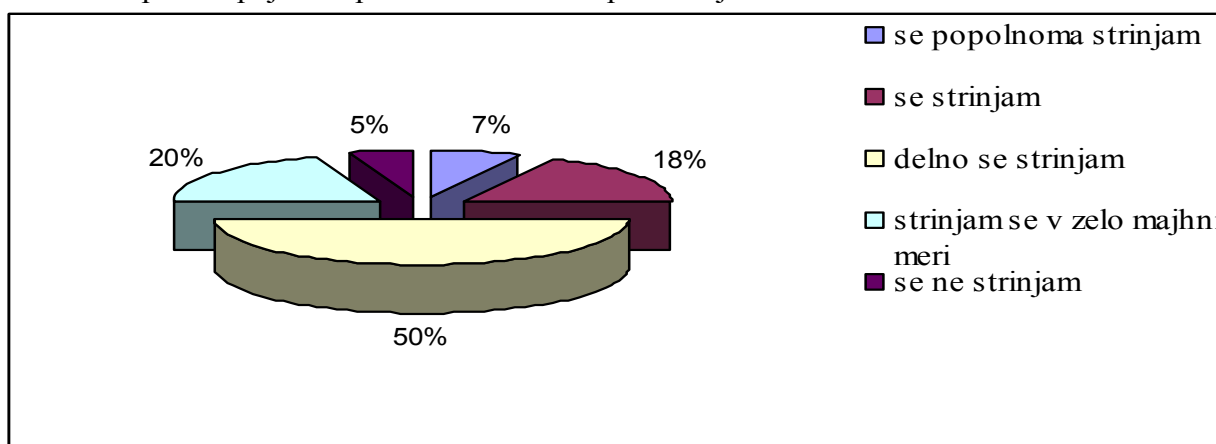

* Nihče se ni odločil za 1.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Iz Slike 14 je razvidno, da je tudi spremenljivka status zaposlitve pomembna determinanta sreče. 12 % anketirancev se s trditvijo, da je sreča ljudi tem večja, tem nižja je stopnja brezposelnosti v državi popolnoma strinja, 23 odstotkov pa se jih strinja. 42 odstotkov anketirancev meni, da ta trditev le delno drži, 23 odstotkov pa meni, da je sreča ljudi skoraj neodvisna od stopnje brezposelnosti v državi.

Slika 15: Vpliv stopnje brezposelnosti na srečo po mnenju anketirank

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Iz Slike 15 je razvidno, da se je 50 odstotkov anketirank odločilo, da stopnja brezposelnosti delno vpliva na srečo posameznikov. 20 odstotkov anketiranih se s trditvijo strinja v zelo majhni meri, 18 % pa se jih strinja. 7 odstotkov se jih popolnoma strinja, 5 odstotkov pa jih meni, da stopnja brezposelnosti na srečo posameznikov nima nobenega vpliva.

Glede na rezultate, prikazane v Sliki 14 in 15, lahko sklepamo, da pomembnost determinante zaposlenost ni odvisna od spola. V obeh kategorijah se je največ anketirancev odločilo, da ima stopnja brezposelnosti na srečo posameznikov srednje močan vpliv.

3. Vpliv gospodarstva in gospodarskih institucij na srečo

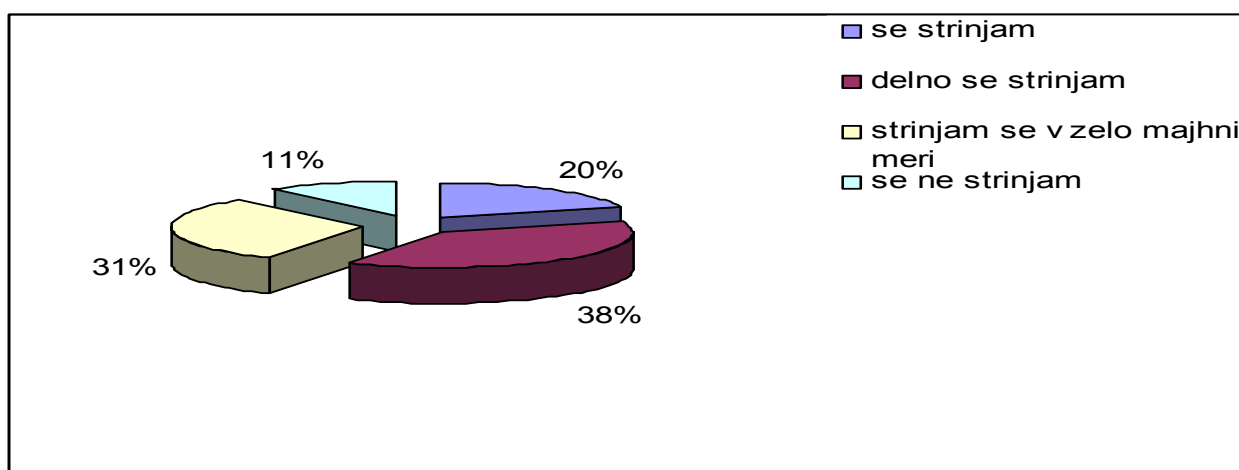
V teoretičnem delu smo vpliv gospodarstva in gospodarskih institucij prikazali s pomočjo treh dejavnikov in sicer:

- občutek pripadnosti skupnosti v kateri živimo,
- nadzor nad lastnim življenjem,
- socialno ravnovesje.

a) Poglejmo si najprej, kako občutek pripadnosti skupnosti v kateri živimo in nadzor nad lastnim življenjem vplivata na srečo posameznikov. To sem skušala ugotoviti skozi oceno dveh predpostavk:

- Na večjo srečo ljudi vpliva možnost njihovega sodelovanja pri političnih odločitvah

Slika 16: Vpliv možnosti sodelovanja pri političnih odločitvah na srečo ljudi

* Nihče se ni odločil za 5.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

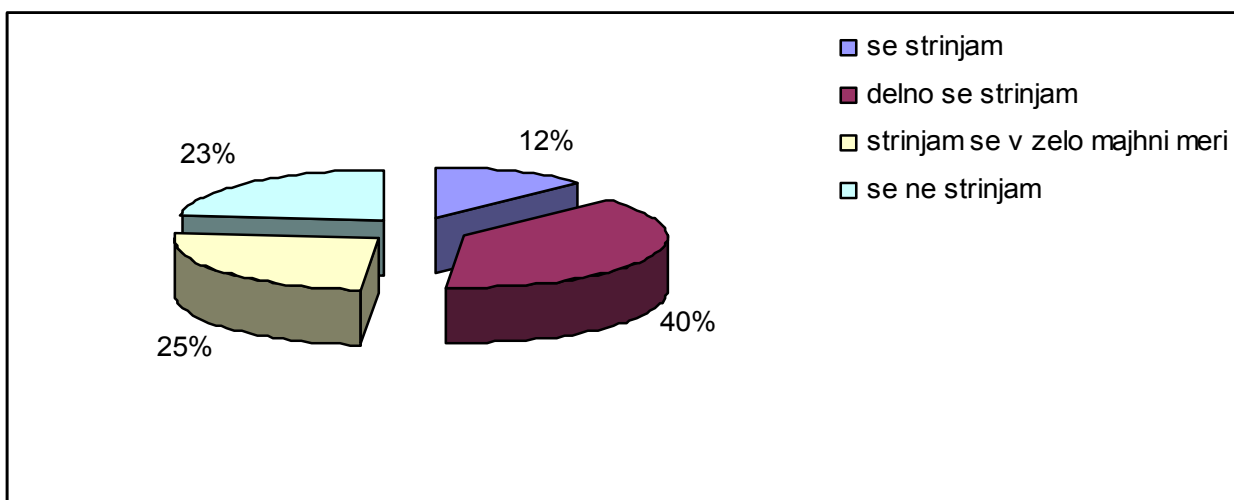
Glede na rezultate, ki so prikazani v Sliki 16 lahko sklepamo, da po mnenju študentov Ekonomske fakultete možnost sodelovanja pri političnih odločitvah ne spada med zelo pomembne determinante sreče. 38 odstotkov anketirancev sicer meni, da možnost sodelovanja pri političnih odločitvah delno vpliva na srečo ljudi, vendar jih kar 31 odstotkov meni, da ima

možnost sodelovanja pri političnih odločitvah na srečo ljudi zelo majhen vpliv. Le 20 % anketirancev meni, da je možnost sodelovanja pri političnih odločitvah pomembna determinanta sreče, 11 odstotkov študentov pa se s tem sploh ne strinja. Nihče od anketirancev možnosti sodelovanja pri političnih odločitvah ne šteje med zelo pomembne determinante sreče.

Se je pa ta predpostavka sreče izkazala za mnogo bolj pomembno pri moških, kot pri ženskah. Med 20 odstotki, ki se s trditvijo popolnoma strinjajo je namreč kar 17 odstotkov moških in le 3 odstotki žensk. Med anketiranci, ki se s trditvijo delno strinjajo je delež žensk in moških približno enak, med anketiranci, ki se s trditvijo ne strinjajo pa je kar 9 odstotkov žensk in le 2 odstotka moških.

- **Na večjo srečo ljudi vpliva njihovo zaupanje v državne voditelje**

Slika 17: Vpliv zaupanja ljudi v državne voditelje na srečo posameznikov

* Nihče se ni odločil za 5.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

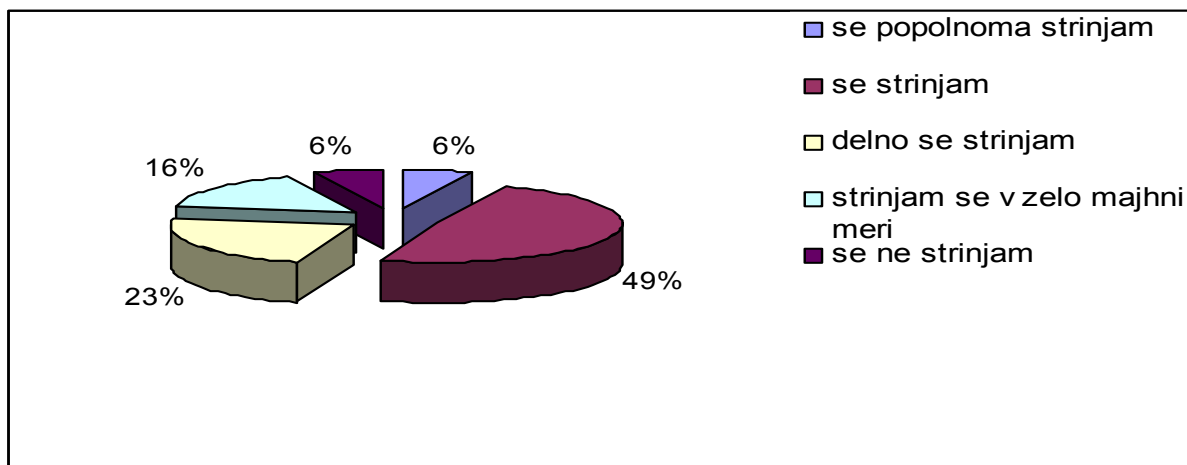
Iz rezultatov prikazanih na Sliki 17 lahko sklepamo, da tudi zaupanje v državne voditelje ni ena najpomembnejših determinant sreče. 39 odstotkov anketiranih se s to trditvijo delno strinja, 26 odstotkov se strinja v zelo majhni meri, kar 23 odstotkov pa jih meni, da zaupanje v državne voditelje nima s srečo posameznikov nobene povezave. S trditvijo se strinja le 12 odstotkov anketiranih.

Glede mnenj o veljavnosti te predpostavke med spoloma ni bilo opaziti pomembnejših razlik, čeprav je tudi tu delež moških, ki se s trditvijo popolnoma strinjajo rahlo višji od deleža žensk. Pri oceni 3, kar pomeni, da se anketiranec delno strinja s trditvijo, je delež glede na spol približno enak. Med 23 odstotki anketirancev, ki se s trditvijo ne strinjajo, prevladuje delež žensk.

b) Naslednje področje, ki me je zanimalo, je bilo vprašanje, kako socialno ravnovesje v državi vpliva na srečo njenih prebivalcev. To sem skušala ugotoviti z oceno naslednjih trditev:

- **Na večjo srečo ljudi vpliva možnost brezplačnega izobraževanja**

- Slika 18: Vpliv možnosti brezplačnega izobraževanja na srečo ljudi

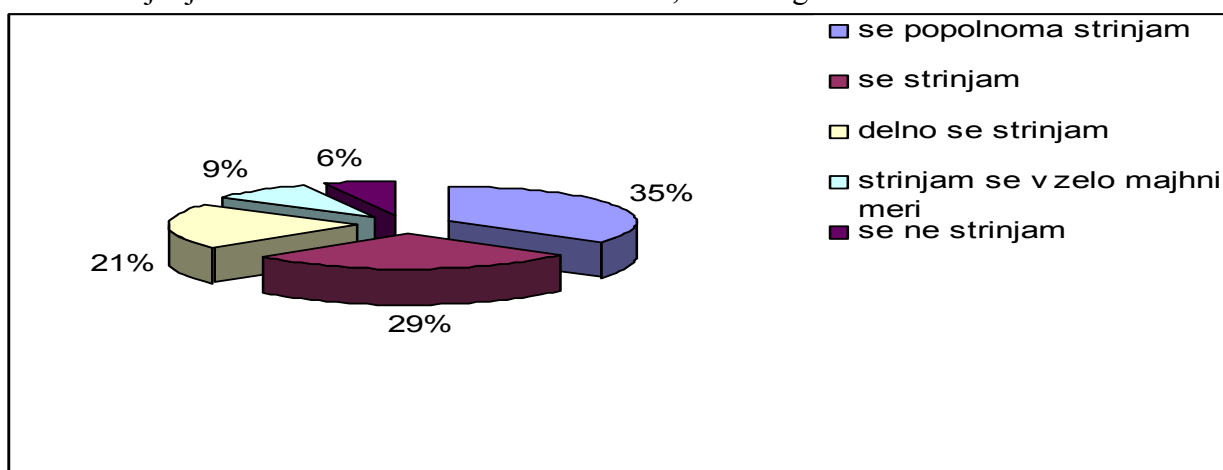
Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Iz Slike 18 sledi, da se kar polovica anketiranih strinja s trditvijo, da možnost brezplačnega izobraževanja pripomore k večji sreči ljudi. O razlikah med spoloma glede veljavnosti te trditve ne moremo govoriti. Med 49 odstotki anketirancev, ki se s trditvijo strinjajo je namreč polovica žensk in polovica moških.

23 odstotkov se jih s to trditvijo delno strinja, 16 odstotkov anketirancev meni, da možnost izobraževanja ne pripomore veliko k sreči ljudi, po 6 odstotkov pa, da ima brezplačna možnost izobraževanja na srečo ljudi zelo močan vpliv oziroma da nima nobenega vpliva. Od anketirancev, ki se s trditvijo strinjajo, je delež moških in žensk enak.

- **Ljudje so lahko enako srečni tako v revnih, kot v bogatih državah**

Slika 19: Ljudje so lahko enako srečni tako v revnih, kot v bogatih državah.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

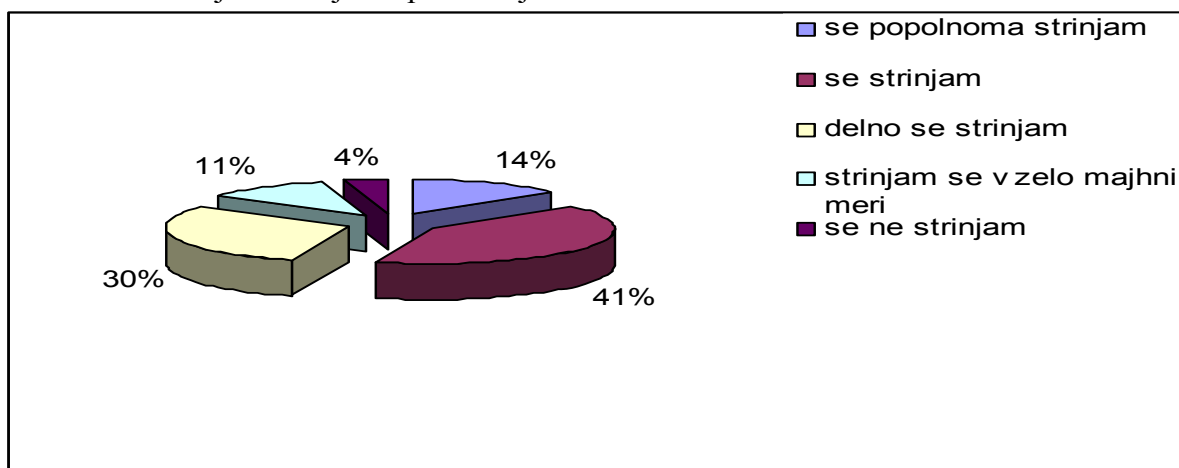
Z rezultati iz Slike 19 lahko zopet potrdimo Easterlinovo trditev, da ekonomska rast in pa narodnogospodarsko bogastvo ne vplivata na povečanje sreče ljudi. Rezultati kažejo, da se kar 64 odstotkov anketiranih študentov strinja s trditvijo, da življenjski standard države ne vpliva pomembno na srečo državljanov. Od tega se jih 35 odstotkov s trditvijo popolnoma strinja. 9

odstotkov anketirancev se s trditvijo strinja v zelo majhni meri, 21 odstotkov pa je neopredeljenih. Le 6 odstotkov anketiranih Easterlinove ugotovitve ne podpira.

Od 64 odstotkov anketirancev, ki se s trditvijo strinjajo, je 45 odstotkov žensk in le 19 odstotkov moških. Odstotek anketirancev, ki se s trditvijo ne strinjajo, v večini predstavljajo moški.

- **Na večjo srečo ljudi vpliva urejen zdravstveni sistem v državi**

Slika 20 : Na večjo srečo ljudi vpliva urejen zdravstveni sistem v državi.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Rezultati iz Slike 20 kažejo, da lahko sklepamo, da je zdravje pomembna determinanta sreče. Kar 55 odstotkov anketirancev se strinja, da urejen zdravstveni sistem pomembno vpliva na srečo ljudi. Od tega se jih 14 odstotkov strinja popolnoma. 30 odstotkov anketirancev se s trditvijo le delno strinja, in samo 15 odstotkov anketirancev se s trditvijo ne strinja ali pa se strinjajo v zelo majhni meri.

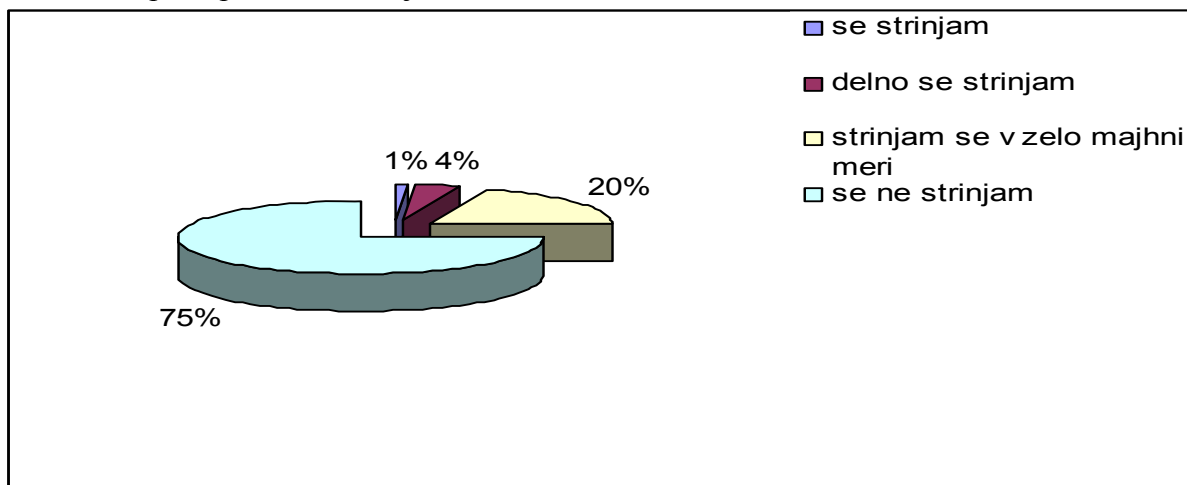
Med 55 odstotki anketirancev, ki se strinjajo s trditvijo, da na srečo ljudi vpliva tudi dobro urejen zdravstveni sistem, sta oba spola zastopana približno enako. Med 30 odstotki, ki se s trditvijo delno strinjajo je kar 20 odstotkov žensk in le 10 odstotkov moških. Med tistimi, ki se s trditvijo ne strinjajo pa prevladujejo moški.

3.3.3. Demografske determinante sreče mladih

Med demografske determinante sreče smo v teoretičnem delu uvrstili starost, izobrazbo, spol, status (samski/poročen) in urbanizacijo.

1. Vpliv spola na srečo ljudi

Slika 21 : Vpliv spola na srečo ljudi

* Nihče se ni odločil za 5.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

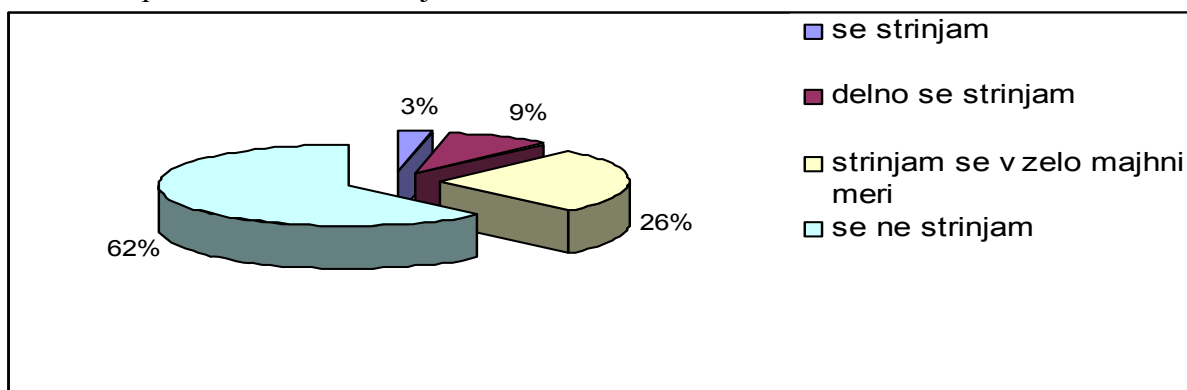
Glede na rezultate v Sliki 21 lahko sklepamo, da sreča ljudi nikakor ni odvisna od njihovega spola. 75 odstotkov anketirancev se s trditvijo, da je sreča ljudi odvisna od njihovega spola, ne strinja. Ugotovitve in mnenja avtorjev, ki so že v preteklosti raziskovali odvisnost sreče ljudi od njihovega spola, so različne.

Rezultati naše raziskave podpirajo ugotovitev Clarka in Oswalda, ki sta na podlagi svojih raziskav podala ugotovitev, da sreča ljudi ni odvisna od njihovega spola.

2. Vpliv starosti na srečo ljudi

Vsi v raziskavo zajeti študentje so stari od 20 do 27 let. Zato bom vpliv starosti na srečo ljudi poskusila preučiti na podlagi njihove ocene trditve, da je **sreča ljudi odvisna od njihove starosti**.

Slika 22: Vpliv starosti na srečo ljudi

* Nihče se ni odločil za 5.

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

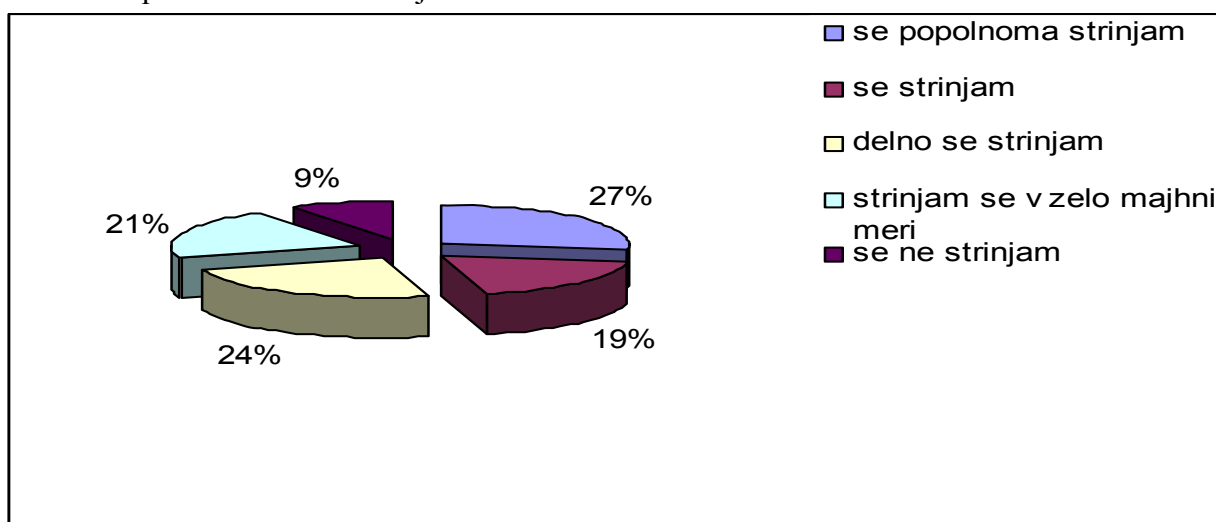
V teoretičnem delu diplomske naloge smo ugotovili, da med starostjo in srečo ljudi obstaja določena povezava, saj naj bi bili ljudje nad 65 letom starosti srečnejši od ljudi med 18-im in 34-im letom. Po mnenju študentov Ekonomske fakultete, ki so sodelovali v raziskavi, pa starost nima močnejšega vpliva na srečo ljudi, saj se kar 62 odstotkov anketirancev (Slika 22) s trditvijo, da je sreča ljudi odvisna od njihove starosti, ne strinja.

3. Vpliv statusa (poročen/samski) na srečo

V raziskavi so sodelovali študentje, ki večinoma še niso poročeni. Iz tega razloga sem povezavo med statusom in srečo ugotavljala z oceno trditve: »Sreča ljudi je odvisna od statusa (poročen/samski)«.

Clark in Oswald (1994) sta ugotovila, da so poročeni ljudje srečnejši od samskih in da je samski status negativno povezan z delovno in finančno uspešnostjo.

Slika 23: Vpliv statusa na srečo ljudi

Vir: rezultati ankete, lastni prikaz, 2007.

Iz Slike 23 lahko sklepamo, da se glede intenzitete vpliva statusa na srečo ljudi splošno mnenje študentov sklada s teoretičnimi ugotovitvami. Skoraj polovica anketirancev se namreč strinja, da status vpliva na srečo ljudi. 24 odstotkov anketiranih je neopredeljenih, 21 odstotkov anketiranih se s trditvijo strinja v majhni meri, le 9 odstotkov pa jih meni, da med srečo ljudi in njihovim statusom ni nobene povezave.

Kot zanimivost naj dodam še, da je med skoraj polovico študentov, ki menijo, da je naša sreča odvisna tudi od statusa, skoraj 75 odstotkov žensk in le 25 odstotkov moških. Ker vprašanje oziroma trditev, ni bila postavljena dovolj podrobno, ne moremo ugotoviti kaj po mnenju študentov prinaša večjo srečo: samski stan ali biti poročen.

3.3.4. Omejitve raziskave

Pri raziskavi sem se srečala tudi z nekaj omejitvami, ki lahko vplivajo na rezultate. Te omejitve so starost, status zaposlitve (zaposlen, brezposeln), status (samski, poročen) ter višina dohodka. Pri preučevanju rezultatov raziskave sem ugotovila, da bi s podrobnejše zastavljenimi vprašanji oziroma trditvami lahko dobila še bolj zanimive rezultate. Tako bi na primer lahko ugotovila, kako določena determinanta vpliva na srečo posameznikov in ne le ali vpliva ali ne. Pa poglejmo kako omenjene omejitve vplivajo na rezultate preučevanja:

1. Starost

Anketirala sem le študente Ekonomske fakultete, ki so v povprečju stari od 20 do 27 let. Verjetno bi dobila precej boljše rezultate in bi lahko sklepala za mnogo širšo populacijo, če bi anketirala različne starostne skupine.

2. Status zaposlitve

Študentje, ki so sodelovali v raziskavi, večinoma niso zaposleni. Zato je težko ugotoviti kako v resnici vpliva status zaposlenosti oziroma nezaposlenosti na srečo ljudi. Na podlagi te raziskave lahko sklepamo le glede na mnenje anketiranih študentov in ugotavljamo v kolikšni meri se njihove ocene skladajo s teorijo.

3. Status (poročen/samski)

Anketiranci prav tako po večini niso in še niso nikoli bili poročeni, zato trditve, da so poročeni srečnejši in uspešnejši od samskih ne morejo oceniti iz lastnih izkušenj. Spet smo sklepali na podlagi njihovega mnenja, ki smo ga primerjali s teoretičnimi ugotovitvami.

4. Višina dohodka

V vprašalniku so bili na voljo trije dohodkovni razredi v katere bi se lahko razvrstili študentje. Vendar pa med študenti ni velikih dohodkovnih razlik, zato smo dobili le dva dohodkovna razreda. Tudi v tem primeru bi zagotovo dobili boljše rezultate, če bi med seboj primerjali različne dohodkovne razrede.

Prav zaradi teh omejitev lahko pride do razlik med teoretičnimi in praktičnimi ugotovitvami.

Sklep

V tem diplomskem delu smo želeli teoretično in empirično raziskati od česa je pravzaprav odvisna sreča ljudi. Čeprav zveni kot psihološka tema, nas je bolj kot s psihološkega vidika stvar zanimala z ekonomske plati.

V teoretičnem delu smo povzeli kar je bilo do sedaj napisanega. Ugotovili smo, da so ekonomske determinante sreče dohodek, status zaposlitve in vpliv gospodarstva in gospodarskih institucij. Pri zaposlitvi smo preučili tudi kako lahko po številu samomorov sklepamo na stres zaradi brezposelnosti in kakšna je duševna stiska brezposelnih ljudi. Ugotovili smo, da se število

samomorov povečuje sorazmerno s povečevanjem trajanja brezposelnosti in da brezposelni ljudje občutijo dvakrat večjo notranjo stisko kot zaposleni ljudje.

Za nas manj pomembne, pa vendar vredne omembe so tudi demografske determinante sreče, kot so starost, spol, status (poročen/samski) in urbanizacija. Ugotovitve teorije so, da na srečo posameznika vplivajo status, urbanizacija in starost, glede spola pa se tudi mnenja teoretikov razlikujejo. Mi smo v empiričnem delu ugotovili, da spol in starost ne vplivata bistveno na srečo ljudi. Status (poročen/samski) pa je tudi po mnenju študentov pomembna determinanta sreče.

V empiričnem delu diplomske naloge pa smo želeli ugotoviti predvsem kakšen je vpliv ekonomskih determinant na srečo ljudi. V ta namen smo anketirali 70 študentov ekonomske fakultete. Ugotovili smo, da se empirične ugotovitve v glavnem skladajo s teoretičnimi, kljub temu smo našli nekaj razlik.

Glede na rezultate raziskave lahko potrdimo obe Easterlinovi načeli in sicer, da ekonomska rast sama po sebi še ne povečuje sreče ljudi in da sreča ljudi ni odvisna od življenjskega standarda države, v kateri živijo.

Kot glavno determinante sreče si študentje res niso izbrali dohodka, ampak zaposlitev in kariero. Torej lahko sklepamo, da ko so naše osnovne življenjske potrebe zadovoljene, sama višina dohodka ni več tako pomembna. Pomembnejši je občutek samo-potrditve.

Ugotovili smo, da tretja ekonomska determinanta in sicer gospodarstvo in gospodarske institucije ne vpliva bistveno na srečo ljudi, dokler nanjo gledamo z vidika političnih dogajanj. Šele, ko smo jo preučili z vidika zagotavljanja socialne varnosti, smo ugotovili, da ima tudi ta determinanta pomemben vpliv na srečo ljudi.

Iz razmišljanj in empiričnih meritev blaginje izhaja mnogo zanimivih razprav. Na stopnjo sreče vplivajo osebne lastnosti, okoliščine in dogodki v življenju posameznika. Ljudje težimo k temu, da bi bili srečni in zadovoljni. Iz mnogih raziskav sreče in zadovoljstva, ki so bile narejene do sedaj, lahko sklepamo, da ljudem več kot zadovoljstvo z javnimi dobrinami (delovanje državnih institucij) pomeni sreča na osebostnem področju, kot sta srečen zakon in zadovoljstvo na delovnem mestu (Glatzer, 1991, str. 266 – 267).

Večina ljudi živi v zmotnem prepričanju, da bi vsi problemi izginili, če bi le imeli dovolj denarja. Kot smo že omenili, denar sam le redko prinaša srečo. Nam pa večja finančna neodvisnost ponuja večje možnosti za širitev, delitev in ustvarjanje vrednosti za nas in za druge. To pa je poleg socioloških dejavnikov, kot so zdravje, družina, varnost in še nekaterih, glavni vzrok za povečanje sreče ljudi.

Literatura

1. Bandera A.: Self – efficiency mechanism in human agency. New York : American psychologist, 1982, str. 122 – 147.
2. Bjrnkov Christian, Pedersen Peder: What buys happiness. Bonn: Institut za preučevanje delovne sile Bonn, 2005. 20str.
3. Bruni Luigiano, Porta Pier Luigi: Economics and happiness. New York: Univerza Oxford New York: 2005. 366 str.
4. Clark Andrew, Frijters Paul, Shields Michael: Income and happiness. Pariz: Društvo ekonomske znanosti Pariz, 2006. 64 str.
5. Clark Andrew, Oswald J. Andrew: Unhappiness and unemployment. Pariz : Economic Journal, 648 – 659 str.
6. Dockery Alfred Michael: Happiness, life satisfaction and role of work. Pert WA : Curtin Business school, 1995, 20 str.
7. Easterlin Richard: Income and Happiness. New York : The economic Journal, 2001, 465 – 484 str.
8. Frey Bruno, Stutzer Alois: What can economists learn from happiness reaserch. Zürich: Univerza Zürich, 2002. 34 str.
9. Frey Bruno, Stutzer Alois: Happiness, Economy and Institutions. Zürich: Univerza Zürich, 1999. 29 str.
10. Frey Bruno, Stutzer Alois: Happiness Research: State and Prospects. Zürich: Univerza Zürich, 2004. 24 str.
11. Gailbraith John Kenneth: The affluent society. Harmondsworth : Penguin Books, 1958.
12. Gerdtham Ulf, Johannesson Magnus: The relationship between hapiness, health and socio-economic factors. Stockholm: Ekonomiska fakulteta Stockholm, 1997. 28 str.
13. Glatzer W.: Quality of life in industrialized countries. Velika Britanija : Pergaman Press, 1991, str. 261 – 291.
14. Harrisson R. The demoralizing experience of unemployment. New York: Department of education Gazelle, 1976, str. 339 – 348.

15. Hayo Bernd in Seifert Wolfgang: Subjective well-being in Eastern Europe. Bonn: Univerzi Bonn in Berlin, 1995. 25 str.
16. Klein Stefan: Formula za srečo ali kako nastanejo občutki. Ljubljana: Orbis, 2003. 272 str.
17. Leigh Andrew, Wolfers Justin: Happiness and the Human development indeks. Melbourn: Univerza Melbourn, 2006. 10 str.
18. Oswald J. Andrew: Happiness and economic performance, Warwick : Univerza Warwick, 1997. 28 str.
19. Pareto Vilfred: Manuel d'economie politique. Pariz : Giard et Briere, 1909.
20. Sen A. K.: Poor, relatively speaking. Oxford: Oxford economic papers, 1983, 153 – 169 str.
21. Smith Adam: The theory of moral sentimental. Oxford : Oxford University Press, 1759/1976.
22. Snoj Marko: Slovenski etimološki slovar. Ljubljana: Mladinska knjiga 2003. 1022 str.
23. Tinbergen Jan: Economic policy: Principles and design. Amsterdam : North Holland, 1956.
24. Tversky A., Griffin D.: Endowment and contrast in judgement of well – being. Velika Britanija : Pergamon Press, 1991, str. 101 – 118.

Viri

1. Elektronski časopis podjetij Iteo d.d., Iteo Svetovanje, Iteo Spin, Iteo Invivo, Finea holding, Finea nucleus, Zrcalo in Asistent [URL:<http://www.relacije.com/clanek.php?niceid=motivacija-na-delovnem-mestu>], 1.3.2007.
2. E-knjiga: Pravična delitev dobrin, [URL: <http://www2.arnes.si/~rkralj3/index.html>], 24.4.2007
3. E-knjiga: Blaginja človeštva, [URL: <http://www2.arnes.si/~rkralj3/blaginja.html>], 24.4.2007.
4. History of economic thought, [URL: <http://cepa.newschool.edu/het/>], 18.4.2007.
5. Lucidcafe, [URL: <http://www.lucidcafe.com/library/library.html>], 18.4.2007.
6. Organizacija Gibanje, [URL:<http://www.gibanje.org/?id=402>], 24.4.2007.
7. Varuh človekovih pravic, [URL: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102>], 1.3.2007.

8. Wikipedija, prosta enciklopedija, [URL:<http://sl.wikipedia.org/wiki>], 18.4.2007.
9. The library of Economics and liberty, [URL: <http://www.econlib.org/>], 15.05.2007.

PRILOGE

Priloga : Vprašalnik o sreči

1. Spol: a) M b) Ž
2. Starost: a) do 19 b) 20-27 c) 27-35 d) nad 35
3. Status: a) študent b) zaposlen c) brezposeln

4. Dohodkovni razred (če ne prejemate plačila, štipendije...na vprašanje ni treba odgovoriti):
 - manj kot 300 EUR
 - med 300 in 600 EUR
 - med 600 in 900 EUR
 - nad 900 EUR

5. Smisel življenja je SREČA. Smisel življenja je nekaj kar nas osrečuje. Kaj je za vas sreča?
 - imeti veliko denarja
 - imeti družino (partnerja in otroke)
 - imeti zaposlitev
 - biti uspešen pri svojem delu ali pri študiju (kariera)
 - imeti umirjeno delo v službi
 - imeti želje in znanje s katerim bi te želje lahko uresničil
 - biti obkrožen z ljudmi, ki jim lahko zaupam
 - imeti pestro družabno življenje, dobri prijatelji
 - duševni mir
 - zdravje
 - drugo _____

6. Moja sreča bi se močno povečala, če:
 - bi zadel na lotu ali kako drugače močno povečal svoje premoženje
 - bi si ustvaril (povečal) družino
 - bi imel stalno zaposlitev
 - bi postal uspešen pri svojem delu ali pri študiju (karieri)
 - bi se izboljšale razmere na delovnem mestu
 - bi bil obkrožen z ljudmi, ki jim lahko zaupam
 - bi na določenem področju uspelo mojemu prijatelju/sosedu
 - bi našel ljudi (prijatelje), ki bi jim lahko zaupal
 - bi občutil notranji mir
 - bi se mi izboljšalo zdravstveno stanje
 - drugo _____

7. Kaj je za vas smisel življenja?
 - imeti družino
 - imeti dobro službo
 - imeti zanesljive prijatelje
 - čutiti notranji mir
 - pomagati drugim ljudem

- delati kar me veseli
- imeti čim višji osebni dohodek, ne glede na vložen trud in čas
- imeti poleg delovnih obveznosti dovolj časa za stvari, ki me veselijo
- drugo _____

8. Kaj vam največ pomeni?

- veliko finančno premoženje
- družina
- dobra služba
- imeti dovolj prostega časa za stvari, ki me veselijo (poleg službe)
- zdravje
- ljubezen
- socialna varnost
- dobri prijatelji, pestro družabno življenje
- uspeh prijatelja/soseda
- drugo _____

9. Pozitivna psihologija uči, da je občutek sreče stvar učenja. Ravno tako, kot se da naučiti voziti avto, kuhati, plesati ali govoriti tuj jezik. Menite, da to drži ali pa je sreča odvisna od usode? S številkami od 1 do 5 označite koliko po vašem mnenju določena trditev drži (1 – sploh se ne strinjam → 5 – popolnoma se strinjam).

	1	2	3	4	5
Sreča je največ odvisna od usode.					
Vsak je svoje sreče kovač.					
Posameznik lahko močno vpliva na svoje življenje, res pa včasih pomaga biti na pravem mestu ob pravem času.					
Biti srečen se lahko naučimo.					
Na svojo srečo in uspeh ne moremo dosti vplivati. Vse je odvisno od okoliščin v katerih živimo.					
Če srečo iščeš, je nikoli ne boš našel.					
Sreča se nahaja v vsem. Treba jo je samo znati izdvojiti.					
Za srečo se je potrebno močno potruditi.					
Sreča drugih me ne osrečuje.					
Kar imenujemo »sreča« so skladnost in vedrina, zavedanje cilja, pozitivna usmeritev, prepričanje in odločnost duha, kratka duševni mir.					
Kolikor večja je sreča, toliko manj ji zaupaj.					
Nikoli ne bo resnično srečen tisti, ki ni bil nikoli nesrečen.					

10. Od česa je po vašem mnenju sreča najbolj odvisna? Označi vsako trditev s številko od 1 do 5 (1- sploh se ne strinjam → p 5 - popolnoma se strinjam).

	1	2	3	4	5
Sreča ljudi je odvisna od njihove starosti.					
Sreča ljudi je odvisna od njihovega spola.					
Sreča ljudi je odvisna od njihove stopnje izobrazbe.					
Sreča ljudi je odvisna od njihovega zdravstvenega stanja.					
Sreča ljudi je odvisna od njihovega finančnega stanja.					
Sreča ljudi je odvisna od zadovoljstva na delovnem mestu.					
Sreča ljudi je odvisna od družinske sreče.					

Sreča ljudi je odvisna od sreče in uspeha njihovih prijateljev.					
Sreča ljudi je odvisna od okolja v katerem živimo.					
Sreča ljudi je odvisna od statusa (samski, poročeni).					
Sreča ljudi je odvisna od blaginje gospodinjstva v katerem živimo.					
Sreča ljudi je odvisna od pričakovanj v prihodnosti (če pričakujemo, da bo v prihodnosti bolje, smo tudi danes bolj srečni).					
Sreča ljudi je odvisna od težavnosti doseganja ciljev.					
Sreča posameznika je odvisna od njegove ambicioznosti.					
Sreča posameznika je odvisna od njegovega karakterja.					

11. Pri naslednjih trditvah označite s številkami od 1 do 5 v kolikšni meri trditev po vašem mnenju drži (1 - sploh se ne strinjam → 5 – popolnoma se strinjam).

	1	2	3	4	5
Sreča, blaginja in zadovoljstvo so tri besede, ki imajo isti pomen.					
Ljudje so lahko enako srečni v bogatih kot tudi v revnih državah.					
Povečanje BDP vpliva na povečanje sreče državljanov.					
S povečanjem blaginje se poveča tudi sreča.					
Na srečo ljudi vpliva njihova vzgoja in otroštvo.					
V zadnjih 30-ih letih se je v evropskih in drugih razvitih državah povečala blaginja. S tem se je povečala tudi sreča ljudi.					
Na srečo ljudi vplivajo tudi njihova osebna prepričanja.					
Človeški indeks razvoja je relativna mera sreče. Sestavljen je iz pričakovane dolžine življenja, vpisnega količnika mladih v šole, indeksa izobrazbe in družbenega proizvoda. Prebivalci države z nižjim HDI so lahko bolj srečni od prebivalcev z višjim HDI.					
Sreča ljudi je tem večja, tem daljša je njihova pričakovana življenjska doba.					
Sreča ljudi je tem večja, tem večji je družbeni proizvod.					
Sreča ljudi je tem večja, tem nižja je stopnja brezposelnosti v državi.					
Na večjo srečo ljudi vpliva možnost brezplačnega izobraževanja.					
Na večjo srečo ljudi vpliva urejen zdravstveni sistem v državi.					
Na večjo srečo ljudi vpliva možnost njihovega sodelovanja pri političnih odločitvah (demokracija).					
Na večjo srečo ljudi vpliva možnost izkoriščanja javnih storitev, kot je npr. javni prevoz (vlak, avtobus).					
Na večjo srečo ljudi vpliva zavedanje, da ima država kvalitetno in močno vojsko.					
Na večjo srečo ljudi vpliva njihovo zaupanje v državne voditelje (vlado).					